

En «hel» nasjons syndebukk blir hedret

Ralph Hewins og hans synspunkter rundt Vidkun
Quislings liv og karriere.

Aleksander Halvorsen

Masteroppgave i historie for lektorprogrammet

30 studiepoeng

Våren 2023

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Humanistisk fakultet

© Aleksander Halvorsen

2023

En «hel» nasjons sydebukk blir hedret – Ralph Hewins og hans synspunkter rundt Vidkun
Quisling liv og karriere

Aleksander Halvorsen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

I 1965 ga den britiske journalisten og forfatteren Ralph Hewins ut en bok som skulle vise seg å skape sterke reaksjoner fra et samfunn som fortsatt levde med den tyske okkupasjonsperioden mellom 1940 og 1945 friskt i minne. Dermed husket de aller fleste i Norge over 20 år gamle antakeligvis noe om Vidkun Quisling som hadde blitt dømt til døden for sitt svik mot Norge da han tilsynelatende inngikk et samarbeid med tyskerne den dagen de kom. Men historien om Quisling som landssviker var det ikke alle som var enige i, og det er dette Hewins sin bok handler om. Med tittelen *Quisling: Prophet without Honor* tar boka for seg Quislings liv fra oppveksten og ut i den politiske karrieren, hvor det argumenteres med flere ulike faktorer som skal bevise hvordan Quisling ikke er den «quislingen» verden til nå kjente ham som. Med et så upopulært syn på en forhatt mann skapte Hewins naturligvis reaksjoner, og den mest prominente ble utgitt bare ett år etter – i 1966. Da fikk anerkjente norske skikkelser i oppgave av Utenriksdepartementet å gi ut en bred oversikt over okkupasjonsperioden i Norge, da dette var mangelvare i det engelskspråklige kildematerialet. *Norway and the Second World War* var tittelen på denne boka. Gjennom å se på de ulike fremstillingene de to bøkene gir av Quisling, samt tatt for meg de forskjellige argumentene de kommer med har jeg foretatt meg en komparativ analyse av disse to bøkene i denne oppgaven. I Hewins sin bok, som er hovedtemaet, har jeg identifisert tre ulike hovedargumenter som bidrar til å male bildet av en uskyldig Quisling, og brukt disse argumentene for å plukke ut det jeg mener Hewins gjør i sin bok: Videreføring av nasjonalsosialistiske tendenser med tanke på meninger om denne perioden i norsk historie. Denne vinklingen bidrar til å gjøre den andre boka relevant, da nasjonalsosialistiske syn gjerne var forbundet med Nasjonal Samling, som stod for en tankegang og ideologi man ikke ønsket spredning av i samfunnet. Et direkte svar til Hewins sin bok er derimot ikke *Norway and the Second World War*, og derfor har fokuset på denne delen av oppgaven vært på å identifisere *hvordan* den holder seg til å formidle en bred oversiktshistorie samtidig som den tar opp problematikken rundt Hewins sine argumenter uten å nevne hans navn, samt holder seg helt objektive. Alt dette resulterer i en analyse av *hva* det var med Hewins sin bok som ble oppfattet som. Skummelt, og dermed *hvordan* den fremdrev reaksjoner.

Forord

Først av alt må jeg få takke Synne Corell for veldig god veiledning, og ikke minst veldig gode litteraturtips som har bidratt til å berike oppgaven og rammen rundt den. Denne oppgaven markerer slutten av et 5-årig studieløp, og en stor takk må rettes til alle som har vært med på å gjøre det til en fantastisk studietid. Masterperioden har absolutt blitt gjort lettere av den gode stemningen på lesesalen og alle de fine folka jeg leverer samtidig med.

Takk til mamma og pappa, som alltid stiller opp og bidrar med hva enn som er nødvendig, og alltid har troa på meg. Og sist men ikke minst, takk til min kjære samboer som til tross for egen oppgaveskriving finner tid til å hjelpe med kilder, motivasjon og alt annet.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjonskapittel - Et annet syn på «forræderen Qisling».....	1
1.1	Forskningsmateriale og metode	1
1.2	Historiografi	3
1.3	Minnekultur i historieskrivningen om andre verdenskrig	6
1.4	Nasjonalsosialismen og dens trekk	8
2	Qisling: Prophet without Honour	10
2.1	Bokas struktur – kapitler og oppdeling	10
2.2	Sentrale argumenter.....	12
2.2.1	Qislings karakter – fantastisk i alt han foretok seg	12
2.2.2	Nordmenn og deres egenskaper	16
2.2.3	Den russiske trusselen som rettferdiggjørelse av Qs handlinger.....	21
2.3	Skrive- og argumentasjonsstil	24
3	Generelle reaksjoner.....	28
4	Norway and the Second World War - 1966	30
4.1	Sentrale argumenter.....	31
4.1.1	Qislings handlinger	31
4.1.2	Qislings rolle – politikk og samarbeid med tyskerne	33
4.1.3	Rettssaken mot Qisling.....	35
4.2	Skrive- og argumentasjonsstil	37
4.3	Hvordan er boka et motsvar til Hewins?	39
5	Oppsummering og konklusjon	42
6	Kildeliste	46

1 Introduksjonskapittel - Et annet syn på «furræderer Quisling»

Da Norge hadde kommet seg gjennom fem lange år under Tyskland som okkupasjonsmakt, så man vel så mye til sine egne som utlendinger for å finne skyldige for denne perioden. Alle hadde nemlig ikke motarbeidet nazistene som inntok landet og innlemmet Norge i prosjektet om dannelse av et storgermansk rike. Landssvikoppgjøret, rettssaken mot de som var mistenkte for å ha motarbeidet et fritt Norge, var en stor prosess der 28.750 mennesker ble fengslet på bakgrunn av totalt 92.805 saker mot nordmenn og norske bedrifter.¹ Når man så til sine egne, var det én mann som stod midt i rampelyset: Vidkun Quisling. Et universelt symbol på svik, og forhatt av alle de som kjempet mot den tyske okkupasjonen – men slik var det ikke alle som så det. I 1965 skrev den britiske journalisten og forfatteren Ralph Hewins en bok om Quislings liv, og støttet seg ikke på denne fortellingen om en landssviker som forrådde sitt land – heller tvert i mot. *Quisling: prophet without honour*, (profet uten ære) analyserer hvordan en tilsynelatende brilliant mann prøvde å redde sitt land fra verdens farer, men mislyktes på bakgrunn av ulike faktorer som hadde sin bakgrunn i andre ting enn et svik av landet. At dette var en upopulær mening å publisere til verden, sett med norske øyne, er en underdrivelse. Boka brakte derfor med seg reaksjoner fra flere hold.

Denne oppgaven tar sikte på å gjøre et dypdykk i bokas argumenter og vil forsøke å besvare forskningsspørsmålet: *Hva gjør Ralph Hewins i Quisling: Prophet without Honor og hvordan bidrar boka til videreføring av nasjonalsosialistiske tanker og tendenser?* På grunn av alle reaksjonene den brakte med seg, vil jeg også inkorporere det i oppgaven, og skal med utgangspunkt i en annen bok (*Norway and the Second World War*) se på hvordan Ralph Hewins sin bok fremdrev reaksjoner.

1.1 Forskningsmateriale og metode

Ralph Hewins sin bok *Quisling: Prophet without honour* er utgangspunktet for denne oppgaven, og dermed hovedkilden som vil bli brukt og analysert. I tiden som fulgte

¹ Dahl, *Norsk krigsleksikon 1940-1945*, (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1995), 350

utgivelsen i 1965 ble det skrevet bøker, artikler og annen litteratur som hadde som mål å hindre at historiesynet Hewins forsøkte å skape rundt Vidkun Quisling vant frem. Det mest prominente verket ble utgitt bare ett år etter, da Utenriksdepartementet i 1966 ga anerkjente medlemmer av samfunnet i oppgave å utgi en engelsk bok om okkupasjonstiden. Slik ble *Norway and the Second World War* et slags svar på *Quisling: Prophet without Honour*, og vil derfor være en viktig kilde for å se på hvordan Hewins påvirket historiefortellingen fra et norsk ståsted. Jeg vil foreta en komparativ analyse av disse to bøkernes innhold for å se på hvordan bok to kan tolkes som en reaksjon på Hewins sin utgivelse, samt gi innsyn i hvilke ting det var diskusjoner rundt etter krigen. Slik tolkning og bruk av allerede eksisterende tekst faller under hermeneutikkens retningslinjer, og dermed er dette metodegrunnlaget i denne oppgaven.²

For å se på den historiske konteksten, og analysere Hewins i lys av samtiden og minnekulturen rundt andre verdenskrig vil jeg bruke bøker, artikler, faglige bidrag og forskningslitteratur. Susanne Maerz og Ole Kristian Grimnes har begge skrevet artikler i *Nytt norsk tidsskrift*, henholdsvis med titlene «Okkupasjonstidens lange skygger» (2007) og «Hvordan har historieskrivningen om okkupasjonsårene skiftet over tid» (2020). Begge to ser på de involverte aktørene og motivasjonen bak historieskrivningen fra krigen sluttet i 1945 frem til i dag. Hvilke samfunnsgrupper ble skrevet om, hvilke handlinger det ble fokusert på og hvordan dette endret og utviklet seg gradvis er sentrale aspekter av disse artiklene, og gir derfor et godt innblikk i historiografien på området. I tillegg vil Synne Corell sin bok, *Krigens ettertid: Okkupasjonshistorien i norske historiebøker* (2010) bidra til å eksemplifisere de trendene Maerz og Grimnes prater om, da hun har analysert tre sentrale historiebøker fra forskjellige tidsperioder og sett på endringene som forekommer der. Minnekultur er et begrep som her kan knyttes tett til historiografien på området, da man ser mange av de samme trendene i litteraturen og minnekulturen. Her vil Ola Svein Stugus bok, *Den andre verdenskrig i norsk etterkrigsminne*, bli sentral for å beskrive hvordan minnekulturen også bidro til å forme klimaet rundt forskningsfeltet.

For å innlemme videreføringen av nasjonalsosialistiske trekk vil jeg bruke flere ulike kilder. *Norsk Krigsleksikon 1940-1945* gir en kontekst i form av nasjonalsosialisme og

² Gilje & Grimen, *Samfunnsvitenskapens forutsetninger* (Oslo: Universitetsforlaget 2021), 142

nazisme som begreper, og forklarer hva ideologien går ut på. George L. Mosse sin bok *The Crisis of German Ideology*, samt Øystein Sørensen sine bøker *Solkors og Solidaritet* og *Hitler eller Quisling* dykker dypere inn i den nasjonalsosialistiske tankegangen, og vil bidra med nyanser og utdypning utover de grunnleggende trekkene.

For å illustrere reaksjonene som kom i lys av utgivelsen til Hewins vil Nasjonalbibliotekets arkiv over aviser bli tatt i bruk. Aviser er en god kilde til å se på det mer «hverdagslige» aspektet av et tema, da det kan vitne om hva folk leser fra dag til dag, og hva som er ekstra relevant rundt en periode. Selv om jeg ikke skal gå dypt inn på selve innholdet i disse avisene, vil kilden bli brukt for å vise hvordan pressen, som til en viss grad kan reflektere hvordan (deler av) befolkningen, reagerte på debatten rundt Hewins sin bok.

1.2 Historiografi

I tidlig historiefortelling fra krigen, er det i følge Ole Kristian Grimnes en gjennomgående trend at fokuset lå på et patriotisk kamp- og krigsperspektiv gjennom de første tiårene.³ Folk var sultne på kunnskap og informasjon om hva som hadde skjedd under krigen, og det kom dermed ut veldig mange fortellinger på en gang som fortalte om ulike aspekter av samfunnet under krigen. Idrett, livet i konsentrasjonsleirer og tukthus, kirken og pressen er bare noen eksempler på hva som ble skrevet om. Likevel hadde de fleste det samme perspektivet: Norge hadde overvunnet okkupasjonsmakten Tyskland og var frie.⁴ Det første store verket som ble utgitt etter krigens slutt var *Norges Krig*, en bok som ble utgitt i tre bind mellom 1947-1950.⁵ Boken ble utgitt av Gyldendal Norsk Forlag, og beretter om ulike aspekter av krigen fra det norske perspektivet, med mål om å gi en samlet oversikt over krigsårene i Norge⁶. Synne Corell beskriver hvordan dette ble skrevet for et «vi»-fellesskap, noe som illustrerer hvordan denne tidlige historiefortellingens målsetning var å forene Norges befolkning om et felles syn på krigsårene. Hun skriver blant annet:

³ Grimnes, «Hvordan har historieskrivningen om okkupasjonsårene skiftet over tid?», 274.

⁴ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 28

⁵ Corell *Krigens ettertid* (Oslo: Scandinavian academic press, 2010) 43

⁶ Steen, *Norges Krig 1940-1945* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag 1947) 7

Nasjonale kollektive identiteter er blitt skapt gjennom å ekskludere noen individer og grupper fra det nasjonale historiske fellesskapet. Noen har altså blitt gjort til representanter for de 'andre'.⁷

Denne kategorien faller blant annet Quisling og Nasjonal Samling under, samt den tyske okkupasjonsmakten. Corell har omtalt grupper som stod utenfor «vi»-fellesskapet for de «andre».⁸ Fokuset på den patriotiske fortellingen om krigen satt igjen lenge, men når det i 1964 ble tatt opp en innstilling om landssvikoppgjøret på Stortinget ble det tydelig at samfunnet likevel var delt i sine meninger om ulike aspekter av krigen. Helt konkret kommer dette til uttrykk når innstillingen tar for seg «de prinsipielle rettsspørsmål som ble reist i forbindelse med landssvikeroppgjøret».⁹ Til tross for kritikk for hvordan man hadde dratt alle NS-medlemmer under en kam, mens økonomiske kollaboratører hadde blitt behandlet mildt, så man gjennom et enstemmige vedtak av denne innstillingen at mange ønsket å fortsette, da inkludert Stortingsmedlemmene.¹⁰ Andre ting som blir diskutert og begrunnet i innstillingen er straffbarheten rundt NS-medlemsskap, landssvikoppgjøret for utenlandske statsborgere og generelle folkerettslige spørsmål.¹¹

Slike forskjeller og uenigheter i det nasjonale «vi»-fellesskapet hadde til nå i stor grad blitt skjøvet bort, men nå begynte tanken om en nasjonal konsensus å slå små sprekker.¹² Disse sprekken hadde til nå ikke vært en del av det felles historiebildet, men det fantes mindre subkulturer hele veien fra krigens slutt og frem til midten av 60-tallet som var kritiske til rettsoppgjøret og andre elementer av krigen. Dette kan vi for eksempel se gjennom overlevelsen av avisen «Folk og Land», som blir beskrevet som bindeleddet mellom tidligere NS-medlemmer og landssvikdømte etter krigen.¹³ Samtidig kom nok et forsøk på en felles

⁷ Corell *Krigens ettertid* (Oslo: Scandinavian academic press, 2010) 26

⁸ Corell, *Krigens Ettertid* (Oslo: Scandinavian academic press, 2010) 26

⁹ St.meld. nr. 17 (1962-1963), 80

¹⁰ Maerz, «*Okkupasjonstidens lange skygger*», 366

¹¹ St.meld. nr. 17 (1962-1963), 94-103

¹² Maerz, «*Okkupasjonstidens lange skygger*», 366

¹³ Hårseth, «Folk og Land – Rehabilitering eller politisk opposisjonsorgan?», *Fortid*, 10. feb 2014, <https://www.fortid.no/artikler/2014/folk-og-land.html>

fortelling, denne gangen fra sjefsredaktøren for Verdens Gang, som skrev *Norge under okkupasjonen* i 1964. I følge Svein Ola Stugu var boka tenkt for ungdom, da den oppvoksende generasjonen hadde en «nokså ufullstendig annenhånds kunnskap om utviklingen».¹⁴ «Her skal med andre ord ein sentral person i generasjonen som sjølv opplevde krigen, fortelje neste generasjon kva som er viktig å vite».¹⁵ Som sjefsredaktør for et hjemmefronts-basert verk kan vi lett se for oss at dette var en aktør som ønsket å beholde det tidlige «vi»-fellesskapet, og bidra til å demme opp sprekke som slo stadig større. Stugu skriver blant annet at Christiansen ikke har skrevet noen nøytral bok.¹⁶

Så, bare ett år etter, kommer utgangspunktet for denne oppgaven; boka til Ralph Hewins, der Vidkun Quisling fremstilles som en profet. Boka bryter, som jeg etterhvert skal vise til, med «vi»-fellesskapets fortelling, da det nå var en av de «andre» som ble løftet frem, hyllet og fokusert på.¹⁷ Dette falt i dårlig jord hos de som til nå hadde jobbet for den enhetlige fortellingen, og spesielt tidligere hjemmefrontmenn reagerte på fremstillinger om Quisling som fratok ham ansvaret for handlingene sine.¹⁸ Det oppstod også bekymring rundt skadeomfanget dette kunne ha på Norges internasjonale rykte, ikke bare hvordan det kunne ødelegge «vi»-fellesskapet. Med en bok som var skrevet på engelsk, og dermed lest rundt om i verden, ville kritikk av regjeringens handlinger, rettferdiggjørelse av ting Quisling gjorde og styrkingen av hans karakter være en svekkelse av landets renommé. Løsningen ble å sørge for at Hewins sitt verk ikke ble det eneste som kunne leses internasjonalt, og allerede året etter kom det en bok på engelsk skrevet av anerkjente norske figurer. Johs Andenæs, Olav Riste og Magne Skodvin var de tre forfatterne av *Norway and the Second World War* (1966).¹⁹ I bokens forord skriver forfatterne at:

So far, the results of scholarly enquiry into this period of Norway's history have mostly been available only to those who read Norwegian. Consequently, people abroad who are

¹⁴ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 24

¹⁵ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 24

¹⁶ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 25

¹⁷ Corell *Krigens ettertid* (Oslo: Scandinavian academic press, 2010) 43

¹⁸ Maerz, «*Okkupasjonstidens lange skygger*», 366

¹⁹ Maerz, «*Okkupasjonstidens lange skygger*», 366

*interested in Norwegian war-time history have had to rely on the occasional, often inadequate and sometimes distorting, accounts that have been published abroad.*²⁰

Med utenriksdepartementet som initiativtaker til dette prosjektet kaster det lys over hvordan Hewins sine syn falt utenfor den fortellingen om Quisling majoriteten av den norske befolkningen var enige om etter krigen. Hewins-saken beviste i følge Maerz at det ikke bare handlet om en kamp om det faglige historiesynet, men å vinne retten til å tolke den slik at de patriotiske verdiene kunne opprettholdes, og dermed fikk man dekket til noen av sprekene som hadde oppstått på midten av 60-tallet.²¹

1.3 Minnekultur i historieskrivningen om andre verdenskrig

Når vi minnes noe, ser vi tilbake på, og fremkaller bilder av noe som har vært. Dette bildet trenger ikke nødvendigvis å referere til en faktisk fortid, og vi kaller det derfor heller en *fremstilling* av fortiden.²² Denne formuleringen har Ola Svein Stugu brukt for å minne oss på hvordan historie skapes. Det er minnene våre, og gjengivelsen av dem, som gir oss fortellingene vi kaller historie. Disse minnene kan variere fra individ til individ, og derfor er det viktig at historiefortellingen tar for seg et større grunnlag minner, eller kilder. Da er det først når vi får minner som likner hverandre fra en større gruppe at vi kan prate om «kollektive minner», som ofte er det vi baserer oss på, og bruker til å gjøre tolkningsarbeid og analysere når vi skriver historie. «Minnekultur» refererer videre til de gangene kollektive minner i tillegg nedfeller seg i et kulturprodukt.²³ Kulturprodukt er den viktigste kildetypen vi har for å få innsyn i de kollektive minnene, og felles for alle kulturprodukter er at noen har produsert dem, mens andre bruker dem. Det er rett og slett produktet av kulturen man har hatt innenfor et felt, og dermed et veldig bredt begrep. Noe av det viktigste blir dermed å se

²⁰ Andenæs, Riste og Skodvin, *Norway and the Second World War*. (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1989) 5

²¹ Maerz, «*Okkupasjonstidens lange skygger*», 368

²² Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 15

²³ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 15

på *hvem* som har hatt ansvar og makt over kulturproduksjonen når vi snakker om minnekultur.²⁴

Så hvordan ser minnekulturen fra andre verdenskrig ut? «Vi»-fellesskapet som allerede er blitt nevnt er en stor del av det, spesielt i den tidlige perioden av etterkrigstiden. Samtidig hadde man «de andre», gjerne tidligere medlemmer av Nasjonal Samling og nazister, som satt igjen med andre minner fra krigsperioden. Dermed oppstod denne kampen om å vinne frem med sin «sannhet» om krigen. Representanter for «vi»-fellesskapet ga ut store oversiktsverker for å fremme det man håpet ville bli en konsensusfortelling, med for eksempel *Norges Krig* som ble det mest sentrale verket for grunnfortellingen om krigen i flere tiår etter sin utgivelse.²⁵ Kulturproduktet i årene som fulgte krigens slutt ble dermed normative og verdiladde, med en minnekultur som var så sterk at det er utviklet flere begreper om periodens historie. Synne Corell har kalt historien «hegemonisk», Aleida Assman brukte «kanonisk» for å beskrive perioden, mens Ole Kristian Grimnes kalte det et «nasjonalt konsensussyndrom» som omfattet alle utenom medlemmer av Nasjonal Samling, og har holdt seg vedlike gjennom hele etterkrigstiden.²⁶ Grunnen til den patriotiske grunnfortellingens sterke stilling i historien er i følge Stugu at den entret et samfunn som var desperate etter informasjon som ikke enda fantes, grunnet det korte tidsperspektivet. Denne historien ble fortalt først. I tillegg til dette sier han at fortellingen var troverdig, og i tråd med publikumets egne opplevelser.²⁷

Likevel har ikke minnekulturen gått uendret gjennom alle disse årene siden krigens slutt, og minnekulturen har mange likhetstrekk med historiografien som er blitt diskutert over. På 60-tallet ble det publisert flere tekster som ikke fulgte grunnfortellingens synspunkter, og selv om boka til Hewins nok er det viktigste, var det langt fra den eneste. Det var dog ikke de store forskermiljøene som stod for dette inntoget av kritikk mot minnekulturen, men «radikale» politiske kretser som hadde sitt å si om temaer som til nå var blitt lite fokusert på, eller fremstilt feil.²⁸ Her var også «Folk og Land» som sagt sentral. Spørsmålet ble dermed i følge Stugu hvor stor forståelse man skulle ha for den «andre

²⁴ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 20-21

²⁵ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 37

²⁶ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 39

²⁷ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 44

²⁸ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 50

siden», samt hvor stor plass man skulle gi til gråsonene for å hindre at den gikk ut over grunnfortellingen. Her faller Hewins sin bok fint inn i bildet, da den tok opp igjen ting som hadde blitt diskutert under landssvikoppgjøret, samtidig som han tok opp flere ting som ikke var en del av fortellingen innenfor «vi»-fellesskapet.²⁹ Hewins sin bok brakte derfor frem to reaksjoner fra de ulike delene av samfunnet: De mindre kulturene som stod for kritikk av rettsoppgjøret, behandlingen av Quisling og liknende fikk nå et håp om at det endelig kom et stort gjennombrudd med litteratur som støttet det de hadde forsøkt å spre siden krigens slutt, mens de som stod for konsensusfortellingen ble måtte belage seg på nervøsitet rundt spredningen av disse synspunktene. Slik ble midten av 60-tallet en slags termometer på minnekulturen gjennom utgivelsen av Hewins og reaksjonene den skapte.

1.4 Nasjonalsosialismen og dens trekk

For å kunne besvare spørsmålet rundt Hewins sin videreføring av nasjonalsosialistiske ideer gjennom sin bok, vil jeg først legge et grunnlag for nettopp hva disse nasjonalsosialistiske ideene er, og hvorfor de er relevante i en diskusjon om Quisling.

Hans Fredrik Dahl skriver i *Norsk Krigsleksikon 1940-1945* at nasjonalsosialismen oppstod på bakgrunn av ønsket om å samle alle tyskere i én stat. Denne staten skulle styres av en fører som stod for en totalitær statsmakt.³⁰ Den motsatte seg derfor utbredte ideologier som liberalisme, politisk demokrati og kapitalismen, samt den motsette ideologien som er mest relevant for denne oppgaven; Marxismen (kommunisme/bolsjevisme) og dens klassekamp. Den tyske nasjonalsosialismen var også svært preget av rasisme gjennom tanken at man ønsket en stat bestående av kun tyskere. Det var samtidig ikke slik at alle raser ble oppfattet som like ille, men øverst på listen stod jødene.³¹ Alt med jødisk innflytelse skulle utslettes, og hatet mot jøder er en tydelig gjennomgående tanke i denne ideologien. “On the economic and social front, it was asserted that Jews had consorted in diabolical intrigues to seize power in order to dominate the Gentile world”³² skriver George Mosse i sin bok om tysk ideologi. Han antyder også at en oppfattelse om jøder var at de manglet sjel, og det stiltes

²⁹ Stugu, *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne* (Oslo: Det norske samlaget 2021) 51

³⁰ Dahl, *Norsk Krigsleksikon 1940-1945* (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1995), 289

³¹ Dahl, *Norsk Krigsleksikon 1940-1945* (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1995), 289

³² Mosse, *The crisis of the German ideology* (New York: University of Wisconsin Press, 2021), 140

dermed spørsmål rundt deres menneskelige validitet.³³ Dette forteller oss noe om hvor kraftig nasjonalsosialismen motsatte seg den jødiske rase.

Det sentrale ønsket om en totalitær fører som skulle stå øverst på samfunnets rangstige og kontrollere et helt samfunn krevde at det var den *rette* mannen som hadde maktposisjonen. Dette innebar flere ting, og Mosse beskriver i sin bok et konsept som kalles en nødvendig «mythos»:

*The new mythos, correspondingly, was removed from the continuum of history and elevated as the product of a man's will, his imagination, and his artistic creativity. The spirit of the times – the real spirit, not just the mirrored reflection - was to be embodied in a man's constant aspiration towards perfection, his striving to merge with the cosmos.*³⁴

Her nevner Mosse en liste over ideelle egenskaper hos en fører av en nasjonalsosialistisk stat, og vi ser at intellekt og en nysgjerrig hjerne settes sentralt, nesten til et utenomjordisk nivå.

Quisling og Nasjonal Samlings relevans i denne sammenheng er rimelig åpenbare; Et samarbeid med Tyskland under perioden der Hitler styrte landet med nasjonalsosialismen som beskrives av Dahl, samt innlemmelse av enkelte trekk i eget partiprogram etter invasjonen. Nasjonal Samling var i følge uttalelser fra Quisling selv ikke et nasjonalsosialistisk parti så sent som i 1938. Historikere har funnet en økende trend av begrepet i propaganda fra partiet fra 1940 og videre, men man finner også enkelte likhetstrekk før Norge ble okkupert.³⁵ Dette er de viktigste trekkene ved nasjonalsosialismen og dens påvirkning på norsk okkupasjonstid for å analysere Hewins sin bok.

³³ Mosse, *The crisis of the German ideology* (New York: University of Wisconsin Press, 2021), 140

³⁴ Mosse, *The crisis of the German ideology* (New York: University of Wisconsin Press, 2021), 205

³⁵ Dahl, *Norsk Krigsleksikon 1940-1945*, (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1995), 289

2 Qusling: Prophet without Honour

Ralph Hewins hadde fullført boka og gitt den tittelen: *Quisling : Prophet without Honour* i 1965. For å forstå en bok sine motiver kan en bakgrunnssjekk på forfatteren ofte være nyttig. Problemet i denne sammenhengen er at vi per dags ikke vet alt for mye om Ralph Hewins, bortsett fra hans yrket. Han har derimot, gjennom dette yrket, vist en stor interesse for store menn, og har skrevet flere biografier enn den jeg skal se på her. Folke Bernadotte og J. Paul Getty er gode eksempler på hva slags menn Hewins tok tydelig interesse i, i tillegg til Vidkun Quisling. Jeg har dessverre ikke klart å grave frem noe om Hewins sine politiske meninger eller liknende – men kanskje analysen av denne boka vil hjelpe oss å forstå mannen som anså Vidkun Quislings liv som en tragedie preget av urettferdighet og misforståelser.

Over 372 sider, inndelt i 21 kapitler, tar han for seg Vidkun Quislings liv helt fra oppveksten til henrettelsen på Akershus festning den 24. oktober 1945. Gjennom dette kapitlet vil jeg foreta meg en analyse av boka for å besvare forskningsspørsmålet, og har identifisert tre ulike hovedtemaer som er relevante i denne sammenhengen. I kombinasjon med bokas struktur og Hewins sin skrive- og argumentasjonsstil vil jeg vise til funn og informasjon som bidrar til å avdekke *hva* Hewins gjør i sin bok, og *hvordan* det viderefører nasjonalsosialistiske syn.

2.1 Bokas struktur – kapitler og oppdeling

Bokas første kapitler bruker Hewins til å sette et slags rammeverk for sin videre fortelling om Quisling. Kapittel 1 er en slags innledning kalt «A word is coined», og består kun av tre sider. Her beskriver Hewins hvordan ordet «quisling» var kommet til å bli et internasjonalt synonym for forræder, på lik linje med Judas. Hewins setter tidlig tonen når han kritiserer den norske krigshistorieskrivningen for å være for ensidig, og fortsetter med å avsløre målet med sin egen bok: «..unravel the garbled facts which contributed to the current Quisling

‘image’...».³⁶ Deretter tar han i kapittel to for seg bildet av nordmenn, deres «image», mens det i kapittel tre fokuseres på Quisling som politisk talent – en «prodigy». Dermed er rammeverket lagt.

I kapittel fire begynner Quislings voksne liv, da han etter endt skolegang ble med i hæren. Derfra følger vi ham inn i kapittel fem, der han tok seg gjennom gradene i militæret, og til slutt endte opp med en utenriksstilling i Russland i 1918 etter nærstudier av landet, noe som beskrives som et av de viktigste kapitler i hans liv.³⁷ Etter to år i Russland flyttes Quisling til Finland, der han får se kommunismens inntog i et annet land fra første rad, noe som satte av varselamper hos Quisling. Dette er tematikken i kapittel seks. I kapittel syv er Quisling ferdig i Finland, men forblir ikke i Norge lenge. Fridtjof Nansen ønsket seg Quisling som sin kollega, og fra 1921 jobbet de to sammen i forskjellige land som var preget av hungersnød og fattigdom i og rundt Sovjetunionen. I kapittel åtte følger vi Quislings vei til den store kjærligheten, og hans møte med Maria Quisling, samt siste tid i Russland beskrives, mens han i kapittel ni returnerer til Norge og blir der.

Nå som Quisling hadde returnert til Norge, kunne Hewins fra kapittel ti virkelig begynne å gå inn i opptakten til 1940. Gjennom de neste kapitlene følger Hewins reisen mot opprettelsen av NS og ønsket om å få partiet til Stortinget. Gjennom dette skriver Hewins om faren fra Russland, utspringende grener som Den Nordiske folkereisningen, samt ulike ting som skjedde frem til Quislings første Stortingsvalg som kandidat. Det er her kapittel tolv begynner, og beskriver prosedyren, resultatene og skuffelsen valget medførte. I kapittel 13 befinner vi oss i året 1938, og Quisling forbereder seg på nytt valg året etter. Dette skjedde ikke, da det plutselig ble en lovendring som utsatte neste valg med ett år – en stor urettferdighet i følge Hewins. Dermed blir det i dette kapittelet mye kritikk mot Regjeringen og Nygaardsvoll, samtidig som en kjempende Quisling fanges opp på Hitlers radar, som fører til besøk i Tyskland og deres første møte. Kapittel 14 og 15 handler igjen om frykten for bolsjevikenes innflytelse i verden, samt at Hewins vier mye oppmerksomhet til et fellende dokument fra rettssaken.

³⁶ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 9-11

³⁷ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 25

Fra kapittel 16 til 19 handler boka om de tidlige okkupasjonsdagene. Hvordan britene hadde fremprovosert det tyske angrepet, den norske regjeringens valg 9. april, nesten-fiaskoen som var nære å få Quisling fjernet fra samarbeidet med tyskerne etter bare seks dager, og det videre samarbeidet når han likevel fikk forbli i en relativt anonym stilling er de mest sentrale temaene som tas opp. Dette leder oss til kapittel 20, bokas lengste kapittel på 53 sider. Her dekkes begrepet «ministerpresident», og vi får både lese om de to årene som ledet til Quislings tiltredelse i denne stillingen, mens del to av kapittelet beskriver selve perioden. Til slutt har vi kapittel 21, der Hewins beskriver de avsluttende dagene av Quislings liv, etter at krigen er over. Litt om landssvikoppgjøret, det siste møtet med Hitler og hvilke prioriteringer som ble gjort mot slutten før henrettelsen er eksempler på hva som blir dekket.

2.2 Sentrale argumenter

2.2.1 Quislings karakter – fantastisk i alt han foretok seg

Allerede fra starten av boka legger Hewins grunnlaget for å portrettere Vidkun Quisling som en mann av storhet, skjebnebestemt til å utrette underverker. Selve tittelen på boka legger opp til dette, der Quisling omtales som en profet. Der han i kapittel tre som nevnt skriver om Quislings oppvekst, får vi de første innblikkene i hvordan Hewins ønsker å fremstille Quisling. Med stort fokus på Quislings omfattende evner på flere plan blir det tidlig lagt et rammeverk for hvorfor Hewins mener at bildet man ble sittende igjen med etter krigen og landssvikoppgjøret ikke forteller hele historien. En mann som var selvært i emner som kvantefysikk og historie, og alltid stakk seg ut som over snittet intelligent på skolen, finner Hewins det vanskelig å se for seg som noen forræder. Quislings intellekt i kombinasjon med hans fysiske attributter og store visjoner for fremtiden er faktorer som har bidratt til Hewins beskrivelse av Quisling som en profet.³⁸ Hvis vi ser dette i likhet med Mosse sine beskrivelser av idealer for en leder av den tyske nasjonalsosialismen, er likheten slående.³⁹ Med

³⁸ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 30

³⁹ Mosse, *The crisis of the German Ideology* (New York: University of Wisconsin Press, 2021), 205

Napoleon som helt, og drømmer om å en dag utrette store ting, mente mange at Quisling viste tidlige tegn på ønsker om makt, mens Hewins avfeier dette, og krediterer heller dette tankesettet en normalisert og beundringsverdig ambisjon for et ungt menneske.⁴⁰ Ser vi dette opp mot den patriotiske grunnfortellingen, ser vi allerede store forskjeller. På den patriotiske grunnfortellingen sin side er disse attributtene ikke brukt for å anse ham som en profet, men som grunnlag til å beskrive ham som en høytsvevende figur med en urealistisk politikk og lite selvinnsikt når det kom til hans plass i samfunnet.⁴¹ En annen ting som bidrar til å rettferdiggjøre disse egenskapene hos Quisling, mener Hewins er andre store figurer i norsk historie. Han nevner navn som Fridtjof Nansen, Edvard Munch, Knut Hamsun og Roald Amundsens ekspedisjonsmannskap, og argumenterer for at disse også hadde en del spesielle trekk, og at det kunne tolkes som en del av deres patriotisme og evne til å utgjøre en forskjell. Dermed virker det som om Hewins mener det er helt naturlig å tillate Quisling et par uvanlige trekk, når han tross alt besatt så mange attraktive kvaliteter i tillegg. Ved å sette Quisling i samme bås som norske helter og fremtredende figurer gjennom det han referer til som landets gullalder, ser vi klart og tydelig hvordan Hewins forsøker å fremstille Quisling som en norsk helt. «Selv de største nordmenn var ubalanserte, og Quisling var intet unntak», skriver han i kapittel tre der Quisling som sagt bygges opp som den ideelle mann.⁴² I et annet argument av samme stil, har Hewins poengtert Quislings evne til å takle alle de stressende faktorene som preget ham gjennom livet, mens menn som Nansen fikk hvitt hår av den slags.⁴³

Hva Quislings privatliv angår, fremstiller Hewins ham som en nokså ensom person, med lite tid til venner og liknende. Quisling brukte sin tid på viktigere ting, og enten det var lange fotturer i marka eller studie av avanserte temaer bidro det til å bygge hans sterke karakter. Samtidig gjorde ikke dette Quisling til noen kjedelig ung mann, og Hewins har også brukt fasinasjonen av kvinner som en positiv egenskap for å beskrive Quisling. «Jeg har enda ikke møtt en eneste kvinne i Norge som kjente ham, og ikke hadde noe pent å si. Et ekstraordinært faktum med tanke på hans status i landet», skriver Hewins i starten av

⁴⁰ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 30

⁴¹ Corell *Krigens ettertid* (Oslo: Scandinavian academic press, 2010) 98

⁴² Oversatt sitat, Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 30

⁴³ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 27

kapittel åtte.⁴⁴ Med disse casanova-egenskapene velger Hewins videre å sammenlikne Quisling med Hitler, som han også hevder skal ha hatt en slags hypnoseeffekt for kvinnelig affeksjon. Kanskje var dette i følge Hewins et trekk ved reformatorer, for han trekker videre linjer til deres felles mål om å redde sine respektive nasjoner, samt føre den inn i en ny æra. Samtidig har Hewins lagt vekt på at det er her likhetene mellom dem stopper, som betyr at han distanserer Quisling fra Hitler på det ideologiske planet.⁴⁵

At Quisling og Hitler bar få likheter utover de Hewins beskriver i kapittel åtte, står sentralt for å kunne skrive hederlig om Quisling selv, samt Nasjonal Samling som dermed ikke kunne sammenliknes med det tyske nazipartiet. Dette er samtidig med på å bygge argumenter for hvordan Quisling og hans parti ble utsatt for urettferdighet og misforståelser helt frem til landssvikeroppjøret. For det var nettopp dette Quisling var utsatt for i følge Hewins: misforståelser, agenda og urettferdighet. Anklagene og antakelsene om Quislings politikk og synspunkter gjorde det vanskelig for ham å sanke støtte fra det norske folk, og disse misforståelsene var derfor også en stor grunn til at hans innflytelse ble minimalisert før tyskerne invaderte Norge.⁴⁶ Et eksempel på en slik feiltolkning er Quislings tilbøyelighet til pogromer, som betyr at han ønsket et opprør med mål om å utrydde en spesifikk folkegruppe, gjerne brukt om jødeutryddelse i Russland sent på 1800- og tidlig på 1900-tallet.⁴⁷ Dette var i følge Hewins en av de største svekkelsene for Quislings renommé, og drev idealister som kanskje ellers ville støttet hans sak bort. Det provoserte også hans motstandere, og helte bensin på hat-bålet som til slutt førte til henrettelsen under landssvikeroppjøret.⁴⁸ I og med at uttrykket stammer fra russisk, og omhandler russiske handlinger fra tiden før Quisling hadde sin utenriksstilling der, kan det ha vært en lett tråd for mange å trekke da han returnerte til Norge og etterhvert samarbeidet med det antisemittiske Nazipartiet fra Tyskland. At han ble påvirket av sitt arbeid i Russland legger ikke Hewins skjul på gjennom boka, og sier heller at Quislings skjebne er uforklarlig dersom man ikke tar denne perioden av livet hans inn i beregningen. En vanskelig og opplysende periode, som fikk ham bitt av «Den russiske basill» og overbevist om at kommunismen var den største trusselen.⁴⁹ En annen faktor som gjorde det vanskelig for Quisling var at han var *for* logisk og hadde en *for* stor visjon når Hewins

⁴⁴ Oversatt sitat, Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 62

⁴⁵ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 62

⁴⁶ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 100

⁴⁷ Zeidan, "Pogrom", *Encyclopædia Britannica*, <https://www.britannica.com/topic/pogrom>

⁴⁸ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 100

⁴⁹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 40

argumenterer for hva samtiden var klar for. Dette var «Quislings store ulykke», og Hewins viser til opprettelsen av NATO, CENTO og SEATO som bevis på Quislings evne til å se hva verden trengte på dette tidspunktet.⁵⁰ Han var forut for sin tid. Når Quisling begynte å nærme seg førerretet stod han ovenfor en rekke utfordringer, hvor den største fellesnevneren var å overbevise sitt folk om hvilke trusler de faktisk stod ovenfor fra omverden. Hvordan Quisling og flertallet av den norske befolkningen skilte seg på dette punktet vil bli diskutert i neste delkapittel, men det faktum at det var et skille der legger grunnlag for å trekke frem et annet argument Hewins kommer med når vi ser på de personlige egenskapene i lys av Quislings handlinger som ministerpresident:

*Thus we find Quisling far out of his depth on the eve of the Second World War, in a whirlpool of intrigue, with hardly an inkling to where the ripples led. He was certainly sailing close to the wind, but was something of an innocent soul aboard. In his own mind he doubtless preserved his integrity, but his subsequent prosecutors took the view that he was already compromised.*⁵¹

Hewins evner altså å innrømme at Quisling endte på dypt vann og slet med å takle forholdene han måtte håndtere, samtidig som vi ser en trend hvor Hewins mener at det er andre faktorer enn Quislings egne evner som er bakgrunnen til vanskelighetene. Konsekvensene av dette er til Hewins sin tilsynelatende store fortvilelse at Quisling får dårlig med alternativer, og endte opp på den stien som til slutt kostet ham livet. Da han ble «fanget i konspirasjonen» og bare ført med vinden, sier Hewins at i sin desperasjon etter å bevise at det var Norges beste han kjempet for, kom han etterhvert til å ta i bruk *fremmede* nazi-symboler - under tvang.⁵² Her ser vi altså nok et eksempel på Hewins sin tilbøyelighet til å unnskyldte Quislings handlinger gjennom opptakten til den andre verdenskrig.

I den nasjonalsosialistiske ideologi er det å ha en fremtredende, sterk leder en sentral tankegang. I følge Øystein Sørensen, var en av intensjonene at det tyske samfunnet skulle

⁵⁰ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 99

⁵¹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 159

⁵² Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 100

gjennomstrømmes av én enkelt vilje – førerens vilje.⁵³ Selv om dette var mye å be om i det virkelige liv, sier det noe om karakteristikkene en slik fører måtte ha for å være kapabel til å styre et land på denne måten, slik Mosse sine beskrivelser bekrefter fra tidligere.⁵⁴ Slik Hewins bygger opp Vidkun Quisling 20 år etter hans henrettelse, mener jeg vi kan identifisere klare likhetstrekk mellom idealiseringene blant tyske nasjonalsosialister og denne oppbyggingen av personlige egenskaper som godt egnede for å inneha en rolle som leder, eller *fører*, av et folk. Han hadde hjernen, fysikk, allsidighet og innstillingen til å lykkes i en slik rolle, men vant ikke gjennom hos det norske folk.

2.2.2 Nordmenn og deres egenskaper

Skildringer av nordmenn og deres væremåte begynner tidlig. Allerede i kapittel to stiller Hewins spørsmål ved hvorvidt Quisling bare har blitt syndebukken for de synder og unnløtelser som har skjedd i Norge fra landets frigjørelse av Sverige i 1905, og frem til den tyske okkupasjonen, og nevner spesifikt at dette spørsmålet vil være et gjennomgående tema i sin bok.⁵⁵ Den generelle oppfattelsen av nordmenn, som Hewins har vist til gjennom *Fielding's travel guide to Europe 1963*⁵⁶, må på denne tiden sies å være positivt, hvor Fielding sine ord kan beskrives som lovprisende og positive om landets innbyggere. Dette er ikke oppfatninger som deles av Hewins, og han har tatt i bruk flere strategier for å vise til hvordan disse karakteriseringene er usanne. Når disse skildringene blir lest i dag vil jeg tro de fleste vil få en forståelse for hvorfor boken ble dårlig mottatt av den norske befolkningen, selv sett bort i fra positiviteten ovenfor Vidkun Quisling. «Alle generaliseringer er villedende»⁵⁷, sier Hewins, men skriver selv om nordmenn som en stor gruppe mennesker viss mål er å rømme til en avsides hytte, komme seg ut på en gå- eller skitur, eller gå en tur på en innsjø dekket av is.⁵⁸ Norge er i følge Hewins eskapismens land, og alle går rundt og dagdrømmer i stil med Peer Gynt.⁵⁹ Samtidig hadde man selvfølgelig unntak, og Hewins har trukket frem 13 individer i tillegg til Vidkun Quisling som hevet seg over resten av sitt land. Ibsen, Nansen og

⁵³ Sørensen, *Solkors og solidaritet* (Lillehammer: J. W. Cappelen Forlag, 1991), 29

⁵⁴ Mosse, *The crises of the German ideology* (New York: University of Wisconsin Press, 2021), 205

⁵⁵ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 12

⁵⁶ Fielding, Temple, *Fielding's travel guide to Europe 1963* (New York: William Sloane Associates, 1963).

⁵⁷ Oversatt sitat, Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 12

⁵⁸ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 17

⁵⁹ Peer Gyntisme nevnes flere ganger mellom side 12 og 20 i Hewins, 1965

Hamsun er eksempler på slike personer.⁶⁰ De personene Hewins trekker frem her utgjør i følge Hewins grunnlaget for Norges «gullalder», og gitt at de færreste av disse var i live når vi kommer oss et stykke inn i 1900-tallet, sier også dette oss noe om hva forfatteren tenker om befolkningen som er igjen.⁶¹

I et samfunn der myndighetene er valgt av folket, tenker jeg at målet med den demokratiske valgprosessen at de som ender opp med makten skal gjenspeile folkets ønsker og forme samfunnet rundt disse. For Hewins sin del passet det dermed fint at Norges regjering i opptakten til andre verdenskrig i følge ham selv liknet svært mye på resten av befolkningen, og mye av hans kritikk går også ut til politikerne som styrte Norge gjennom Quislings liv. Slik kritikk er det ikke bare Hewins som har stått for, da Arbeiderpartiets regjering og deres beredskap og handlinger frem til de flyktet til London var en av de tingene som tidlig ble en del av diskusjonene rundt historien om andre verdenskrig i etterkant av krigen, og dermed ikke falt inn i konsensusfortellingen om andre verdenskrig i Norge. Også i samtiden var folk misfornøyde med regjeringens fremgangsmåte, og blant de som hadde klart å flykte til Storbritannia både før og etter tyskernes ankomst var det snakk om aksjoner mot regjeringen de første månedene som fulgte.⁶² Disse aksjonene ble aldri noe av, men tanken om dem beviser likevel at det var en splittelse blant nordmenn når det kom til eksil-regjeringen. Hewins er mest opptatt av opptakten til krigen, og mener det er der de har sviktet mest. Grunnen til dette er at han også ser liten mulighet for at Norge kunne stoppet et tysk angrep, men snarere burde vært bedre forberedt for å håndtere situasjonen som utspilte seg i Europa på denne tiden. Gjennom Quisling sine advarsler om faren Russland utgjorde, er det denne vinklingen Hewins er interessert i å bedømme regjeringen etter. Gjennom anklagelser som at det norske folk bare vil ut på tur, insinuerer han også at befolkningens grep om verden utenfor sin egen lille boble er begrenset. Dette gjaldt både den norske befolkningen og regjeringen, og Hewins argumenterer for at neglisjeringen av faren Russland utgjorde beviste inkompetansen Quisling måtte hankses med. Han skriver at Quisling overvurderte sine landsmenns evne til å forstå saken, og legger dette på Quislings lange opphold utenlands som kan ha fått ham til å glemme hvordan nordmenn som folkeslag «fungerte».⁶³

⁶⁰ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 13-14

⁶¹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 13.

⁶² Riste, *London-regjeringa* (Oslo: Det norske samlaget, 1995), 22

⁶³ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 100

Etter å ha berettet om en befolkning som er virkelighetsfjern og en regjering som er inkapabel til å foreta seg de rette tingene, ser vi også her hvordan Hewins bygger opp Quisling som en nødvendighet for Norge som nasjon. Samtidig er dette en av få ting Hewins har påskjønt Quisling litt kritikk for, fordi han mener litt av skylden for at enkelte ting gikk imot Quislings favør faller på ham selv. For eksempel sammenliknes Quisling igjen med Hitler, hvor Hewins poengterer at Hitler hadde en bedre forståelse av hva sitt folk trengte, mens Quisling var for ambisiøs i forhold til sine egne, og skapte dermed fiender og mulig provoserende problemer for samfunnet.⁶⁴ I forlengelsen av dette argumenterer Hewins for at lite erfaring innen politikken skadet Quislings sjanser fra starten, da Hewins mener det var lite taktisk å kalle partiet sitt «Nasjonal Samling», og gi seg selv tittelen «Fører» på grunn av hvilke tolkninger dette kunne fremprovosere med bakgrunn i den tyske ideologien.⁶⁵ Samtidig er det tydelig i lys av andre elementer i boka at Hewins ikke legger hele skylden for dette på Quisling, når vi leser hvilke forutsetninger Quisling angivelig hadde å jobbe med i det norske samfunnet.

Hewins ser også lengre bakover i tid enn Quislings livsløp når han tar for seg nordmenn som folkeslag, og selv om hans referanse til Norges «gullalder» faller innenfor Quislings levetid har han gått enda lengre tilbake enn dette. Gjennom de nære tilknytninger Norge har hatt til Storbritannia i over 1500 år, har man tradisjonelt hatt et syn som samsvarer med Fielding sine positive beskrivelser, men dette er nå borte i følge Hewins – *vikingånden* var borte. De verdier som dette en gang innebar var blitt svertet av internasjonal sosialisme, og gjorde igjen det å overbevise sine landsmenn om at sine ideer og tanker ville endre samfunnet til det bedre til en vanskelig jobb for Quisling.⁶⁶ Denne overgangen tilsier nok for Hewins sin del at nordmenn har blitt simplere og svakere som folkeslag, slik jeg har tolket det gjennom alle hans karakteriseringer av nordmenn. Med dette i bakhodet kan vi se videre på Hewins sine synspunkter på landssvikoppgjøret. Kritikk mot føringen av denne rettssaken er det ikke bare Hewins som står for, og er i likhet med regjeringens handlinger og forberedelser før invasjonen noe som utfordret konsensushistorien. Samtidig har Hewins brukt et par sterke bilder for å poengtere dette, som viser til hvordan nordmenn velger følelser over fornuft, et trekk som kan pålegges mindre brillante mennesker i følge Hewins. Han skriver blant annet at logikk, fornuft og utholdenhet ikke er norske egenskaper, og spesielt når det kommer til

⁶⁴ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 101

⁶⁵ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 92

⁶⁶ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 100

politikk, der det mye heller bedrives enkel bygdepolitikk på en vanskelig måte.⁶⁷ Med andre ord mener Hewins at selv de små, enkle tingene ble gjort vanskelig av nordmenn. Derfor ble også landssvikoppgjøret utført på en dårlig måte, og det var en primitiv og enkel befolkning som kun ønsket én ting: blod og hevn.⁶⁸ Når det kommer til juryen som gjennomførte rettssaken, har Hewins delt skylden for at de handlet feil i to deler. Den første var at de bukket under for presset enten de mente det eller ikke, men at med norske myndigheter i ryggen ble det felles ønsket om henrettelse for sterkt til å ikke dømme Quisling. Den andre grunnen var at det fellende beviset for Quislings landssvik, var etter Hewins sin oppfatning tvilsomt og misvisende. Dokumentet det er snakk om var en journal skrevet av Alfred Rosenberg, en av Quislings mest sentrale kontaktpunkter i Tyskland, der han skriver om Quislings reise til Tyskland i desember 1939. Her står det skrevet om møtet med Hitler og andre medlemmer av hans parti, og hva som ble diskutert. Dokumentet inneholder, i følge Hewins, en betydelig mengde feilinformasjon, og mener selv å ha identifisert hva bakgrunnen for dette er:

Reading the full document, it becomes so obvious that Rosenberg was only blowing his own trumpet – and incidentally trying to score off his rival, Ribbentrop – that his revelations and allegations are thoroughly suspect. Nevertheless they were pounced upon by the prosecution of Quisling’s trial at a stage when it was being conceded reluctantly that a pre-war conspiracy charge would not stand up.⁶⁹

Dette sitatet er interessant på flere plan, og noen av dem skal jeg komme mer tilbake til når jeg tar for meg argumentasjons- og skrivestilen Hewins har brukt. Det som derimot er relevant for denne delen, er hans insinuasjon om at Rosenberg har tvistet på sannheten og handlingsforløpet under besøket for å gagne seg selv, og at dette passet de norske myndighetene perfekt. Dermed blir forsøket på skyldsfraskrivelse på Quislings vegne fremstilt på en slik måte at hele rettsaken var bygget på en løgn, da alt som skjedde før 9.april 1940 ville vært for lite til å dømme Quisling som landssviker, som igjen fremstiller hele Norge som udyktige, uvitende og hevnlystne.

⁶⁷ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 118

⁶⁸ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 185.

⁶⁹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 185

Med myndigheter som ikke evner å gjøre det de skal kan vi på ny identifisere et nasjonalsosialistisk ideal som trekkes frem av Hewins, som kan ses i kombinasjon av det som ble trukket frem i forrige delkapittel: Den sterke lederen som var best egnet til å styre samfunnet, i dette tilfellet Vidkun Quisling. Dette indikerer indirekte at demokratiet ikke har noe for seg, og spesielt hos et folkeslag som Hewins mente Norge bestod av. Anti-demokrati er en sentral tanke i nasjonalsosialismen, og er dermed enda en ting Hewins viderefører. «NS var bygget opp rundt en fører» står det også i Øystein Sørensen's bok om høyautoritær samfunnstenkning under krigsårene.⁷⁰ Dette samsvarer med den tyske nasjonalsosialismen, der Hitler var den sterke figuren. Denne tankegangen spredte seg i Norge utover 1930-tallet, og Sørensen viser til både NS og Fedrelandslaget som sentrale organisasjoner som ønsket å avvikle det norske demokratiet.⁷¹ Sørensen viser også til Quislings intensjon om å finne et alternativ til det han omtaler som det «jødiskinfiserte» demokratiet, og gammelgermansk demokrati (nasjonalsosialisme). Dette har Sørensen valgt å kalle Nasjonalt demokrati.⁷² Det er også dette Hewins har prøvd å fremheve gjennom hele sin bok, nemlig at Quisling handlet ut fra forholdene som best han kunne. Han ønsket ikke å kopiere den tyske nasjonalsosialismen til punkt og prikke. Samtidig var ikke vanlig demokrati godt nok, som Arbeiderpartiet tydelig beviste. Dermed var Quislings utfordring å finne den riktige veien, noe som skulle vise seg å være en vanskelig oppgave. At Hewins også mener at Quisling var den rette til å styre Norge på den måten han syntes best, er også med på å videreføre de nasjonalsosialistiske tankene som gjennomsyret Quisling og hans parti, og jeg tør påstå at det grenser til propaganda for et slikt regime. Når vi ser dette i lys av hans beskrivelser av Norges innbyggere, kan vi tolke Hewins dithen at landet *trengte* en slik type styreform, da både samfunnet og myndighetene som styrte det ikke passet til jobben. Det gjorde derimot Vidkun Quisling og hans egenskaper – en perfekt match i motsetning til den norske regjering og den demokratiske styreformen Norge praktiserte. Med argumenter som går over normal kritikk for handlinger som ble utført av regjeringen, kan vi trekke inn innvending mot andre ideologier som Dahl trekker frem i sin beskrivelse av nasjonalsosialismens trekk.⁷³

⁷⁰ Sørensen, *Solkors og solidaritet* (Lillehammer: J. W. Cappelen, 1991), 196 (fotnote nr. 186)

⁷¹ Sørensen, *Solkors og solidaritet* (Lillehammer: J. W. Cappelen, 1991), 95-96

⁷² Sørensen, *Hitler eller Quisling?*, (Oslo: J. W. Cappelen, 1989), 74

⁷³ Dahl, *Norsk Krigsleksikon 1940-1945* (Oslo: J. W. Cappelen's Forlag, 1995), 289

2.2.3 Den russiske trusselen som rettferdiggjørelse av Qs handlinger

Det siste hovedargumentet jeg har valgt å se på handler om Quislings tid i Russland, og det han tok med seg derfra. Selv om dette har vært et sentralt punkt for å beskrive de andre hovedargumentene, er det viktig å trekke frem andre nyanser ved dette enn hvordan det var med å forme Quisling til den kloke, erfarne og sterke lederen Hewins beskriver han som, samt hvordan den russiske faren bidrar til å fremstille nordmenn slik de beskrives i boka. Faren Russland og bolsjevismen utgjorde er altså ikke bare brukt for å vise oss hvordan det norske folk hadde svake politiske skikkelser, samt en befolkning som var virkelighetsfjerne.

For å skape en rød tråd i Hewins sine varsler om dette temaet, har jeg valgt å tolke ham dithen at Quislings viten om utfordringene som var innlemmet i bolsjevismen gjorde at han ble nødt til å handle, og etterhvert innså at han trengte hjelp utenfra dersom Norge ikke skulle ende opp med en kommunistisk innflytelse på samfunnet. Betydningen av dette er at Hewins rettferdiggjør Quislings handlinger gjennom legitimeringen av kommunisme-frykten. Kapittelet «Ragnarok» dekker, fortellende nok, frykten for at samfunnet skal gå under gjennom kommunismens innflytelse, og det er spesielt ett kort avsnitt som beskriver dette, med kontekst i at Chamberlain (statsminister i England) var villig til å gå langt i et storgermansk samband:

Who, then, has the right to blame Quisling for seeking out Hitler and trying to save Norway in 1939-40 from the Nazi-Bolshevik tug-of-war at the crossroads of Northern Europe? Who is to blame him for doing his best to avert disaster before it started, to arrest it while there was still time, and later to cut losses? Quisling was not a cynic. He was consistent. He never wavered from his premise that Bolshevism was the supreme enemy and he acted accordingly. Who is to say that he was wrong in principle?⁷⁴

Her ser vi tydelig at Hewins støtter Quislings syn på bolsjevistisk innflytelse når han stiller spørsmålsteget ved hvor mye skyld som kan tillegges mannen som bare ville sitt Fedrelands beste. Når vi ser dette i lys av andre sitater og argumenter jeg tidligere har tatt opp, finner vi en gjennomgående trend. Quisling som blir «tvunget» til å skaffe seg allierte, og bare ble

⁷⁴ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 161

fanget i konspirasjonen fra det øyeblikket han først gikk til Hitler, eller håpløsheten rundt å formidle en fare til et uforstående folk, er eksempler på hvordan Hewins formidler Quislings utfordring, som videre bidrar til å gi inntrykket av rettferdiggjørelse for diverse handlinger fra Hewins.

Videre blir spørsmålet hva det var med Russland og bolsjevismen som gjorde Quisling så redd for dens spredning, og hva var det Hewins så gjennom sin forskning før han ga ut sin bok? Hvordan portretteres denne ideologien, og hva gjør den verre enn Nazismen, i følge boka? I følge Hewins var tross alt Quislings mål å finne en vei til det brede sentrum av nordmenns meninger, som tilsier at han ønsket en åpen ideologi som ikke appellerte til noen «ekstreme» former. Med andre ord, hverken nazisme eller bolsjevisme da begge ideologier har svakheter i følge Hewins.⁷⁵ Hewins påstår at selv i sin *verste form*, berørte ikke Quislings partipolitikk nasjonalsosialismen mer enn på et svakt overflatenivå, og at det i starten bare var marginalt påvirket av nazisme og bolsjevisme, før de få parallellene som fantes forsvant da som partiet ble mer etablert.⁷⁶ Hewins viser til flere eksempler hvor Quisling selv har uttrykt sin bekymring for bolsjevismen, og frykten for at den skal ødelegge det norske samfunn slik den hadde gjort i Russland var sentral i hans politikk. I følge Quisling passet den kommunistiske modellen dårlig for den nordiske levemåte, da den i vestlige land ble sett på som en form for «forvirret tenkning», og gjorde staten for svak til å ivareta nasjonens beste. Løsningen var en korporativ stat i følge Quisling, da dette ville sikre at intelligensen og kulturen ville bli kontrollert og støttet av en sterkere stat.⁷⁷ Et ønske om en sterk leder som har ferdigheter og egenskaper som gjør ham kapabel til å styre samfunnet er som sagt en sentral del av nasjonalsosialismen. Selv om Hewins benekter påstander om slik innflytelse i Quislings ideologi, ser vi likevel de videreførende tendensene av ideologien når vi tar positiviteten til et slikt samfunnsbilde til betraktning. Samtidig hadde Quisling i 1930, da han hadde gjort seg opp sin mening om trusselen, sett russiske inntog i Tyrkia, Persia, Afganistan, Kaukasus, Mongolia og Kina, mens Tyskland ennå ikke foretatt seg noe for å spre sin ideologi. Quisling mente deretter at det nå var Polen som stod i fare for russisk innflytelse, og en stor stat sentralt plassert i Europa kunne utvikle seg til en veldig uheldig situasjon.⁷⁸ Hewins kaller derfor Nazi-Tyskland et tragisk mellomspill i sammenlikning mot

⁷⁵ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 92

⁷⁶ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 93

⁷⁷ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 95-96

⁷⁸ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 97

Russland, og legger til at Quislings advarsler kunne hindret videre spredning av kommunismen utover på 1900-tallet dersom man bare hadde hørt på ham.⁷⁹ Nazismens fare blir dermed dysset ned av Hewins, mens Russland fremstilles som en mye større fare for hele verden – ikke bare Norge.

Mye av fokuset på faren fra Russland er tett knyttet sammen med Quislings egenskaper. Den eneste grunnen til at han satt inne med den kunnskapen han gjorde, og forstod hva den betød, var hans skarpe sinn og deltakelse i viktige oppdrag utenlands, i det relevante landet. Vi får derfor følelsen av at Hewins argumenterer indirekte for at Quisling var godt kvalifisert til å ha en mening om denne saken, og gjorde dermed også rett i å gjøre sitt ypperste for å forhindre sin frykt fra å realiseres. At han anså bolsjevismen som farligere enn nazismen har Quisling uttalt seg om selv, men Hewins tillegger dette dilemmaet andre dimensjoner i sin bok. Blant annet er han overbevist om at Quisling, som den kloke mannen han var, visste at den Tysk-Sovjetiske alliansen ikke ville vare.⁸⁰ Krig i Øst-Europa var garantert innen 1940, og Quisling, som til da bare hadde villet hindre Sovjetisk innflytelse, måtte innse nederlaget. Dermed er det ikke bare før okkupasjonstiden Quisling tvinges til å ta valg han helst skulle vært foruten i følge Hewins, men nå som Tyskland hadde inntatt Norge var hans eneste mulighet til å redde sitt land fra bolsjevismen å samarbeide med Hitler.⁸¹

Denne fiendtlige innstillingen ovenfor kommunisme er enda et punkt man kan argumentere for når det kommer til å videreføre nasjonalsosialistisk ideologi. Et markant skille i hvordan man mente samfunnet skulle styres var en ting, men det fantes langt alvorligere ting som fikk nasjonalsosialister til å frykte kommunismen. Et av de mest sentrale punktene er at mange nazister mente at kommunismen var infiltrert av jødene, noe også Hewins nevner i sin bok.⁸² En jødeinfisert ideologi må kunne sies å være så langt fra nazismen man kommer, gjennom en voksende tanke om raseteori, med den ariske rasen i spissen, mens jødene havnet langt nede på listen over folkegrupper man ønsket seg i en nasjonalsosialistisk stat.⁸³ Samtidig hevder Hewins at Quisling ikke hadde noe i mot jøder, og støttet deres lidelser gjennom Tsar-regimet «in theory».⁸⁴ Vi finner ingen bemerkninger om jøders rolle eller karakter i Hewins sine personlige argumenter, som vil si at han i dette

⁷⁹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 99

⁸⁰ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 287

⁸¹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 287

⁸² Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 95

⁸³ Mosse, *The crises of the German ideology* (NewYork: University of Wisconsin Press, 2021), 89

⁸⁴ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 95

tilfellet bryter med videreføringen av nasjonalsosialismen. Samtidig ser vi beskrivelsen av kommunismen at han forsvarer Quislings redsel for den russiske ideologien, i tråd med Dahls beskrivelser.⁸⁵

2.3 Skrive- og argumentasjonsstil

Hovedargumentene i Hewins sin bok er spennende nok i seg selv, men når man legger til hvordan han bygger sin sak for Quisling, er det noen meget interessante ting å finne. Det er verdt å poengtere at Hewins sin bakgrunn som journalist antakelig er en viktig faktor for bokas måte å argumentere på, men det gjør det ikke mindre spennende når vi tar til betraktning det han selv skriver om sine problemstillinger i boka. Var Quisling en forræder, eller en profet uten ære, og har han dermed bare blitt brukt som en syndebook av befolkningen?⁸⁶ Som skrevet tidligere setter Hewins tidlig tonen, hvor selve tittelen på boka forteller oss noe om synspunktene som venter leseren. Og riktignok, gjennom boka er det tydelig at Hewins anser Quisling som en profet som aldri ble hørt, samt ble vanæret gjennom landssvikoppjøret. Men tittelen på boka er ikke den eneste gangen Hewins legger frem sin agenda på åpenbare steder. Jeg legger spesielt merke til titlene på kapittel to og tre, hvor «Prodigy» har samme stil som tittelen på hele boka, mens «The Norwegian 'image'» med det siste ordet i anførselstegn leses som en ironisk beskrivelse av det vi skjønner skal handle om den norske befolknings karakter.⁸⁷

For å få frem sine synspunkter og fortelle sin oppfatning av Quislings historie, har Hewins brukt en del forskjellige teknikker. En av de mest synlige er bruken av ladde ord som forsterkende virkemidler. Dette gir Hewins to ting: En leser som oppfatter situasjonene som beskrives på den måten forfatteren har ment det, samt et bedre utgangspunkt til å male et bilde av en serie urettferdige og uheldige hendelser som fulgte Quisling gjennom hans liv og karriere. Her ønsker jeg å returnere til sitatet jeg tok for meg under analysen av nordmenn som folkeslag på side 19, hvor jeg bet meg merke i to slike ladde ord, som skapte et forsterket inntrykk av opplysningene. «it becomes *so* obvious» og «allegations are *thoroughly* suspect» er de to ordene som utgjør forskjellen her. Det er altså snakk om det Hewins mener er det

⁸⁵ Dahl, *Norsk Krigsleksikon 1940-1945* (Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1995), 289

⁸⁶ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 11-12

⁸⁷ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 5

fellende beviset under Quislings rettssak, hvor Rosenberg angivelig har skrevet feilinformasjon om Quislings reise til Tyskland kun seks måneder før de invaderte Norge. De to ordene i kursiv uttrykker her en slags fortvilelse over manglende forståelse fra de norske myndighetene, som ikke innså at dette dokumentet var lite troverdig. Det samme gjøres når noe er under tvil, og dermed skal svekkes, i stedet for å forsterke argumentene hans. Vi kan igjen bruke deler av samme argument, der Hewins stiller seg kritisk til myndighetenes hell i å ha kommet over Rosenbergs beskrivelser, på et tidspunkt der man *reluctantly* (motvillig) begynte å innse at Quislings handlinger før 9.april 1940 ikke ville være nok til å felle ham.⁸⁸ Eksempler på denne typen virkemidler kan vi finne igjen over hele boka, og er sentrale i store deler av hovedargumentene.

Samtidig føler jeg det er behov for å poengtere at det er spesielt synlig for hovedargument nummer én, karakterbyggingen av Quisling. At Hewins ikke holder seg helt objektiv er det liten tvil om, og han har definitivt lite i mot å vise sine synspunkter på ulike ting Quisling gjennomgikk. Etter å ha snakket med Quislings tidligere rektor om skolegangen, kommer det en setning som kan oppfattes følelsesladde og triumferende: «So much for the post-war allegations that Quisling's scholastic triumphs were won by cheating!».⁸⁹ Her bidrar utropstegnet til å forsterke følelsen av at denne avsløringen var en positiv ting, og viser oss hvordan Hewins ikke legger skjul på sin mening. Det er heller ikke fremmed for boka å uttrykke hvordan andres agenda påvirket hendelser gjennom perioden. Hvis vi går tilbake til Rosenberg-dokumentet kan vi nok en gang se at Hewins har tydelige meninger om hvordan dette ble brukt: De trengte dette dokumentet for å *hevne seg på sin erkefiende*, som hadde «exposed them for so long», og nå ville bli brukt som syndeboek for «astounding sins».⁹⁰ Sterke uttrykk, ladde ord og tydelige meninger gjennomsyrrer mange av Hewins sine argumenter.

Gjennom sitt forsvar av Quisling, skjer det ikke bare en gang at Hewins blir tvunget til å presentere ting som sine egne oppdagelser eller tanker. Her må vi nok en gang ta utgangspunkt i en journalists stereotypiske måte å skrive på, men det oppfattes for meg fortsatt spesielt å legge så mye vekt på ting som fremstår som spekulasjoner og antakelser i et slikt verk. «I think», og andre uttrykk som fremstår som antakelser – steder der Hewins *tror*, kan vi finne ved flere anledninger i teksten. Dette blir gjerne brukt i sammenhenger der

⁸⁸ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 185

⁸⁹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 29

⁹⁰ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 185

Hewins forsøker å bygge Quisling opp, eller forsvare noe han har blitt kritisert for. Både påstander om Quislings karakter fra sin bror, Jørgen, samt en beskyldning for å være styrt av penger, mener Hewins selv han har gjort god nok etterforskning til å avkrefte. Om disse tingene er sant eller ikke er en ting, men når de forsvares med ord som «believe» mister argumentene litt av sin tyngde etter min mening.⁹¹ Det samme gjelder frasen «must have» - *må ha*, som Hewins har brukt for å tillegge Quisling kunnskap og logiske egenskaper. Da Hitler ble interessert i tungtvannsstasjonen på Rjukan etter at Tyskland hadde inntatt Norge mener Hewins at Quisling var mer forutseende enn Hitler selv, og var klar over at tyskerne ikke ville få dette hemmelige våpenet de jobbet med å utvikle. «He (Quisling) *must have realised that it was too late for secret weapons to save Hitler*».⁹² Samtidig skriver Hewins på siden før at Quisling *må ha visst* at tyskerne hadde forskere som var kapable til å bruke tungtvann til atom-fisjon, og han «would surely have heard» om tyskernes planer om å øke produksjonen.⁹³ Her ser vi igjen en strategi for å løfte frem Quisling og hans velegnede leder-egenskaper, og nok en gang settes kløkt og et skarpt hode i fokus. Som diskutert i analysen av de sentrale argumentene, bidrar dette til å videreføre nasjonalsosialistiske syn. Når jeg nå i tillegg har vist en tilbøyelighet til å trekke sine egne slutninger, forsterker det inntrykket av at Hewins brukte sine egne ideologiske oppfatninger når han skrev denne boken. “What some have called high treason can equally well be regarded as statesmanship” er et sitat som forsterker inntrykket av dette, fordi Hewins referer til Quislings handlinger den 9.april 1940.⁹⁴ Et syn om at radiotalen han leverte denne dagen var en korrekt og edel handling står sterkt i tråd med de nasjonalsosialistiske tilhengerne i Norge.

Hva så med de stedene Hewins faktisk viser oss sine kilder, og referer til dem? Intervjuer og samtaler med vitner, bekjente og nordmenn generelt er en stor del av boka, og som han selv sier: for å svare på spørsmålet om Quisling ble brukt som syndebukk for det som hadde gått galt i Norge, var han nødt til å ta en titt på miljøet Quisling var innblandet i. Dermed er mange av intervjuobjektene mennesker Quisling hadde hatt en relasjon med. I tillegg har han brukt en rekke sitater fra dokumenter og landssvikoppgjøret, og tilsynelatende tatt et veldig bevisst valg om hvordan han kommenterer, analyserer eller tolker stoffet. Ting som svekket Quisling blir avfeid, nedsnakket og argumentert i mot, hvor det tydeligste

⁹¹ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 28 & 35

⁹² Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 338

⁹³ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 337

⁹⁴ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 286

eksempelet finnes i kapittel 15. Dette er kapittelet der Rosenbergs dokument trekkes frem, og Hewins sier selv igjen at Rosenberg var ute etter å profitere personlig på å «lekke» denne informasjonen, og det var dermed verdt tiden å kommentere på alle anklagene som ble stilt mot Quisling i lys av dokumentet. Til sammen er det skrevet 24 forskjellige kommentarer av Hewins, som alle har mål om å overbevise oss om at Rosenberg snakker usant, eller at ting har en annen forklaring.⁹⁵ På den andre siden, har de som snakket varmt om Quisling, både i samtale med forfatteren, samt uttalelser hentet fra tidligere hendelser, mottatt forsvarende ord og oppbakking av Hewins. Han er ofte også opptatt av hvilke titler de som ga positive vitnesbyrd hadde, da det gjerne var velstående samfunnsborgere han har pratet med: en tidligere klassekamerat som nå var rektor, tidligere øverstkommanderende i Norge i 1940 (General Otto Ruge), Major Trygve Gran og Kaptein Odd Melsom er noen eksempler på dette.⁹⁶ Her ser vi igjen et eksempel på Hewins sin evne til å bruke ord som virkemidler til å forsterke inntrykket han ønsker å gi til leseren, en egenskap som gjorde boken troverdig, og kanskje også derfor skapte så mange reaksjoner som den gjorde; de skal jeg se på nå.

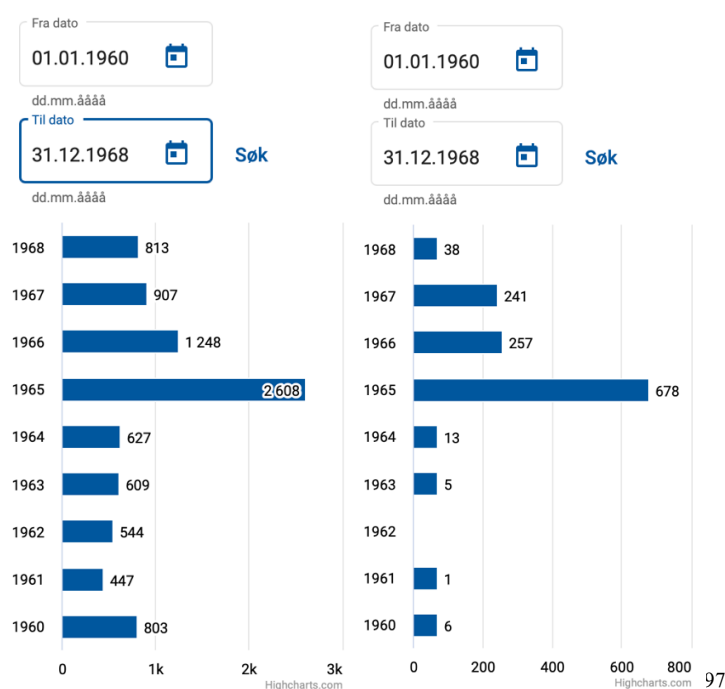
⁹⁵ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 180-185

⁹⁶ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 37-40

3 Generelle reaksjoner

At en bok som var positivt innstilt til mannen som bare 20 år tidligere var blitt henrettet for å svike sine egne, samt forsvarte de handlingene som ble utført gjennom å trekke frem innbyggernes manglende grep om virkeligheten, samt verden utenfor sine grenser og politikk, er nok ikke verdens største overraskelse. Samtidig er det interessant å se på nøyaktig *hva* disse reaksjonene innebar. Hvorfor ble Hewins sin bok tatt så dårlig i mot? Lå det noe mer bak enn opprørhet over det som ble skrevet om Norges folk og et individ de hatet?

For å illustrere reaksjonene som oppstod i 1965 har jeg benyttet meg av søkefunksjonen i Nasjonalbibliotekets database for aviser, og har dermed funnet tall på hvor ofte hovedaktørene i denne saken; Ralph Hewins og Vidkun Quisling, har blitt nevnt før, i, og etter 1965 i norsk presse.

Figur 1: Søkeord «Quisling» i nasjonalbibliotekets database over aviser mellom 1960 og 1968.

Figur 2: Søkeord «Hewins» i nasjonalbibliotekets database over aviser mellom 1960 og 1968.

Disse bildene viser oss en stor oppgang i hvor mye de to mennene diskuteres og snakkes om. At Hewins ikke er nevnt noe særlig før 1965 er naturlig, men når vi ser det i kombinasjon med oppblussingen av artikler om Quisling får vi et godt bilde av hvor relevant tematikken

⁹⁷ Bilder hentet fra Nasjonalbibliotekets arkiv over aviser:
<https://www.nb.no/search?q=Quisling&mediatype=aviser&fromDate=19600101&toDate=19681231>
<https://www.nb.no/search?q=Hewins&mediatype=aviser&fromDate=19600101&toDate=19681231>

rundt ham ble igjen i 1965. Med en økning på nesten 2000 nevnelser på ett år, i tillegg til en internasjonal journalist om plutselig blir kjemperelevant, ser vi at Hewins var en enorm grunn til at tematikken og debattene blusset opp igjen. Vi må helt tilbake til 1948 for å finne så mange nevnelser av Quisling i pressen, og selv om han naturlig nok aldri ble irrelevant i historiefortellingen, er det tydelig at Ralph Hewins brakte tilbake en tematikk og diskusjon som fikk befolkningen og pressen på beina. Reaksjonene var mange og kom ikke bare gjennom avisene. Gabriel Langfeldt, anerkjent psykiater og forfatteren av *Gåten Vidkun Quisling*, skriver blant annet at Hewins er «upålitelig i sine anførsler» og kritiserer hans manglende kildebruk.⁹⁸ Utenriksminister Halvard Lange beskrev boka til Hewins som et «vrimmel av uriktige påstander og misvisende opplysninger».⁹⁹ Hvorvidt slike subjektive og følelsesladde reaksjoner skal tillegges noe særlig vekt kan diskuteres, men de er i det minste fortsatt interessante fra et rent illustrasjonsperspektiv, da de viser oss de sterke reaksjonene boka drev frem. En annen ting som kan bære vitne om dette er den norske oversettelsen av Hewins sin bok. Dette initiativet ble tatt av Hans S. Jacobsen, som var en sentral aktør i det nazistiske miljøet i Norge under krigen. Enkelte så ham til og med som en alternativ lederskikkelse til Quisling.¹⁰⁰ Jacobsens vei til en fullført og utgitt bok var noe trøblete, med både forlag og trykkerier som trakk seg fra prosessen, og han beskriver selv i sitt personlige forord for oversettelsen at kritikken kom inn fra alle kanter i Norge da Hewins ga ut sin bok.¹⁰¹

Poenget med å trekke inn alle disse elementene er rett og slett å vise hvordan reaksjonene på Hewins sin bok var mange, de kom fra alle hold i samfunnet, og inneholdt ulik grad av sentimentalitet i sine kommentarer og bedømminger av boka.

⁹⁸ Langfeldt, *Gåten Vidkun Quisling*, (Oslo: H. Aschehoug & Co, 1969) 104

⁹⁹ «Hewins´ bok et nynaziologisk makkverk av skitneste vann» *Aftenposten*
<https://www.nb.no/items/ad7bb8c339a408d51254bc2eaaa363e3?page=11&searchText=Hewins>

¹⁰⁰ Fredrikstad museum, ««Østfold i krig – Nazisten og fylkesmannen Hans S. Jacobsen», *Østfoldmuseene*
<https://ostfoldmuseene.no/fredrikstad/hva-skjer/ostfold-i-krig-hsjacobsen>

¹⁰¹ Jacobsen, *Quisling: profet uten ære*, (Oslo: Store Bjørn Forlag, 1966) 7

4 Norway and the Second World War - 1966

Selv om reaksjonene kom fra mange hold er det én som skiller seg ut, og det er *Norway and the Second World War*. Denne boka kom som sagt ut kun ett år etter at Ralph Hewins ga ut *Quisling: Prophet without Honor*, og tar sikte på å gi en ny og bedre fortelling om Norges okkupasjonsperiode – på engelsk. Som nevnt tidligere, sier Olav Riste i forordet at boken til dels er skrevet på initiativ fra Utenriksdepartementets presseavdeling, og med utenriksministerens uttalelse om uriktige påstander og misvisende opplysninger ser vi noe av motivet bak prosjektet. Målet var at boka skulle gi de som ikke leste norsk muligheten til å lære om perioden uten å belage seg på ufullstendige og forvrengte kilder. Det vektlegges også her at forfatterne har forsøkt å gi et nyansert bilde, og har tatt for seg ting som ofte ellers har vært utelatt, samtidig som dette ikke betyr at det er en offisiell versjon av historien, da dette ikke egentlig eksisterer.¹⁰² Bare gjennom dette, som er en del av bokas forord, kan vi identifisere noen trekk som tilsier at dette verket til dels er skrevet for å demme opp for spredningen av Hewins sine argumenter og synspunkter. Målene Riste beskriver for verket, samt initiativet fra Utenriksdepartementet forteller oss at også staten Norge mente at det som fantes av informasjon for engelskspråklige var for tynt, og nå som det kom en bok man anså som potensielt svekkende for konsensusfortellingen og Norges internasjonale rykte måtte det tas grep. Samtidig ser vi at det ikke er en bok direkte skrevet for å motsi det Hewins har fortalt basert på tematikken. Der Hewins har skrevet om Quislings liv helt fra oppveksten, gjennom perioden i Russland og etterhvert politisk aktiv, gjør Andenæs, Skodvin og Riste det de sier de skal gjøre: Gi en bred oversikt over okkupasjonstiden i Norge.

Boka er bygd opp 159 sider, delt inn i fire hoveddeler, som hver har mellom seks og 14 underoverskrifter. Første del handler om oppbygningen til krigen i Norge, altså Norge fra Unionsoppløsningen i 1905 og frem til 9. april 1940, og omfatter 41 sider. Denne delen er skrevet av Olav Riste. I del to er det skrevet om Norge under okkupasjonen, mens del tre tar for seg Norge i eksil, nærmere bestemt da regjeringen og Kongens rolle. Disse delene er på henholdsvis 35 og 23 sider. Del to er skrevet av Magne Skodvin, mens del tre igjen er

¹⁰² Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 5

skrevet av Riste. Den siste delen handler om landssvikeroppjøret, og er skrevet av juristen Johs Andenæs. Her tar han for seg ulike sider av rettssaken over 37 sider.¹⁰³

Selv om denne boken ikke dekker, og dermed ikke kan sammenliknes opp mot, alle temaene i Hewins sin bok, er Quisling naturligvis en sentral del av boken som en viktig aktør under okkupasjonstiden. Jeg har identifisert et par temaer som er sammenliknbare, og vil derfor se på følgende tematikk: Quisling rolle i politikken, hans handlinger og omstendighetene rundt rettssaken. Argumentene vil ses i lys av analysen av Hewins sin bok. Jeg vil også her gjøre en analyse på skrive- og argumentasjonsstil, for å vise til forskjeller i hvordan de to bøkene fremstiller sine synspunkter og argumenter.

4.1 Sentrale argumenter

4.1.1 Quislings handlinger

Norway and the Second World War beskriver tidlig hvilke handlinger Quisling ble dømt og hatet for, og Hewins har også tatt opp flere av de samme tingene. Forskjellen, og dermed det interessante, er derfor å se på hvordan disse handlingene beskrives og diskuteres i de to bøkene. Etter opprettelsen av Nasjonal Samling i 1933 var Quislings politiske karriere for alvor i gang, men der Hewins hevder at rykter om kontakt med nazister i Tyskland allerede i 1930 er oppspinn¹⁰⁴, står det i *Norway and the Second World War* at kontakten ble opprettet – den var bare av liten betydning i starten, og bar ikke frukter.¹⁰⁵ Samtidig var denne første kontakten en bidragsyter til videre kontakt med tyske nazister, og ledet til slutt til kontakten med Rosenberg i 1939.¹⁰⁶ Det er denne kontakten Hewins betrakter som signifikant nok til å si at Quisling kommuniserte med dem, selv om han som beskrevet tidligere avfeier et direkte samarbeid og komplott mot Norge.¹⁰⁷ Dette benekter derimot ikke Olav Riste, som viser til et sitat fra Rosenberg der han beskriver Quislings andre besøk til Berlin i desember 1939. “..put forward concrete proposal for preparing a German landing at the request of a new

¹⁰³ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 7-8

¹⁰⁴ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 92

¹⁰⁵ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 33

¹⁰⁶ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 34

¹⁰⁷ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 92

Government that would be set up”¹⁰⁸ lød Rosenbergs ord, en direkte kontrast av hva Hewins argumenterer for gjennom sine analyser av Quislings forhold til Rosenberg og handlingsforløpet under Quislings Berlinbesøk. Videre beskriver Riste i detalj hvordan samtaleemnene fra dette møtet gikk gjennom flere ledd før Quisling nå var kommet på Hitlers radar og møtte ham første gang den 14. desember 1939.¹⁰⁹ *Norway and the Second World War* viser med andre ord til en større grad av medvirkning og samarbeid fra Quisling sammenliknet med *Quisling: Prophet without Honor*, der Hewins beskriver situasjonen som den siste utveien fra kommunistisk innflytelse, som medfulgte et ufrivillig driv med strømmen da Quisling ble fanget i den nazistiske konspirasjonen – langt ute på dypet.¹¹⁰ Quislings valg om å ta kontakt med tyske nazister og besøke dem i Berlin for å diskutere utsikter for Norge, blir derfor en åpenbar motsetning mellom de to bøkene.

Hva så med det største vendepunktet i Quislings karriere? 9. april 1940 gikk Quisling på landsdekkende radio og gjorde langt mer enn å annonsere seg selv som statsoverhode. En slik erklæring ble i følge Skodvin sett på som et komplott, og nordmenn flest oppfattet invasjonen som en avledning: Nå skulle Quisling fungere som Hitlers hånd i Oslo, trodde mange. Samtidig finnes det ingen bevis for dette i følge Skodvin, og skriver derfor i likhet med Hewins at det ikke ser ut til å ha vært en direkte plan mellom Hitler og Quisling.¹¹¹ Radiotalen førte dog ikke til noen sikker fremtid for Quisling, og hvordan denne handlingen påvirket rollen hans videre gjennom krigen skal jeg se nærmere på i neste delkapittel. Uforutsigbarheten rundt sin egen rolle, samt det faktum at Nasjonal Samling aldri nådde en størrelse som kunne gjøre partiet uavhengig av tysk støtte, gjorde at Quisling så seg nødt til å handle.¹¹² I parallell med Himmlers reisning i Tyskland fikk den storgermanske tankegangen nytt liv, og ble ansett som en måte å håndtere den vanskelige situasjonen Quisling og NS nå stod ovenfor. Ett av grepene Quisling valgte å gjøre var å oppfordre nordmenn til å slåss ved tysk side, og etterhvert deltok han i anbefalingen av Himmlers *Standarte Nordland*, som var en egen nordisk enhet som skulle mobiliseres til å slåss som en egen avdeling, men for tyskerne, og under tyske offiserer.¹¹³ Senere utviklet også dette seg til militære initiativer fra Quisling og Norge selv, da han opprettet det Germanske SS Norge i 1942, altså etter

¹⁰⁸ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 34

¹⁰⁹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 35-37

¹¹⁰ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 159

¹¹¹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 56

¹¹² Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 71

¹¹³ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 72

inntredelsen til Ministerpresident-stillingen. Her innlemmet han politiet, og skapte en «Führer Guard» som skulle sverge lojalitet til både seg selv og Hitler. Dette forsøket på å skape sin egen norske hær oversteg i følge Skodvin toleransen til mange av hans partimedlemmer. Til og med medlemmer av kabinettet hans var skeptiske til denne utviklingen, og ble ytterligere skremt av Quislings spørsmålsteget rundt hvorvidt det faktisk fantes en «krig» i Norge nå som han hadde inntatt den posisjonen han hadde. Mange fikk derfor inntrykk av at han oppførte seg på en Fører-lik måte.¹¹⁴ Igjen ser vi at det argumenteres for at dette er Quislings egne valg og handlinger, i motsetning til Hewins som hele veien hevder at Quisling måtte gjennom en rekke «siste utveier» og ta uønskede grep.

Etter å ha vist til flere eksempler på hvordan Quisling skapte splittelse innad i sine egne sirkler, men samtidig holdt seg til de allierte han valgte seg fra starten, konkluderer Skodvin med at det skal godt gjøres å analysere handlingene gjennom Quislings politiske karriere og fortsatt anse det som en suksess. Av Skodvin blir Quisling beskrevet som vag, og han sier seg enig i andres beskrivelser om ignoranse og politisk uegnet.¹¹⁵ En helt annen oppfattelse enn Hewins, selv om det som sagt ikke er fritt for kritikk mot Quislings politiske ferdigheter i hans bok. Samtidig blir de manglende ferdighetene i mye mindre grad lagt lokk over eller unnskyldt i *Norway and the Second World War*. Boka nevner blant annet hvordan Quisling brukte trusselen fra Russland og sin patriotisme som begrunnelse for sine handlinger, noe jeg har vist at Hewins legger stort fokus på. I og med at dette er Quislings egen mening, kan det også her argumenteres for at Hewins viderefører nasjonalsosialistiske trekk, ved å direkte si seg enig med Quislings synspunkter på trusselen Russland utgjorde. På den andre siden ser vi at Andenæs, Skodvin og Riste ikke er villige til å unnskyldte Quislings handlinger på bakgrunn av det han «visste» om Russland og kommunismetrusselen.

4.1.2 Quislings rolle – politikk og samarbeid med tyskerne

Quislings rolle var avhengig av hvilke valg han gjorde både før og under krigen. Med andre ord, ble rollen hans definert av handlinger. Rollen som partileder for Nasjonal Samling og det denne tittelen medførte fra 1933-1939 er det naturligvis han som er ansvarlig for. Samtidig betyr denne tittelen noe annet med bakgrunn i det vi leser av Andenæs, Riste og

¹¹⁴ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 74

¹¹⁵ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 90

Skodvin sammenliknet med Hewins. Hewins argumenterer som sagt for at Nasjonal Samling så vidt kunne nærme seg andre fremtredende ideologier i samtiden, og at Quisling prøvde å finne en middelvei mellom nasjonalsosialismen og kommunismen. Andenæs, Riste og Skodvin sier rett ut at partiprogrammet var inspirert av fascismen.¹¹⁶ Her er de to bøkene altså nok en gang uenige om sentrale definisjonsspørsmål, og dette gjør også at utviklingen av andre aspekter forblir ulike. Hans rolle i forberedelsene til den tyske invasjonen var noe uklart, men Skodvin sier seg som sagt sikker på at det ikke var noen direkte plan mellom Hitler og Quisling om å innta Norge den 9. april. Det Skodvin derimot er klarere på er at Quisling visste at *noe* kom til å skje, og dermed var beredt i forkant. At Hitler og Quisling ikke samarbeidet direkte om invasjonen i 1940 styrkes også av Quislings uvitenhet om detaljene i operasjon Weserübung.¹¹⁷

Den 9. april 1940, når Quisling annonserer seg selv som statsoverhode, var dette en rolle han selv påtok seg, igjen tilsynelatende uten tyske ordre eller oppfordring. Dette varte derimot ikke lenge, og både Hewins og Skodvin skriver om denne seks dagers-flausen som nesten så ham fjernet helt fra en maktposisjon rett etter at han hadde gjort krav på den.¹¹⁸ Slik ble det ikke, men Quisling fikk likevel ingen sentral rolle av tyskerne de to neste årene. For å bruke Skodvins ord, “two years of ham-fisted management from behind the scenes”.¹¹⁹ Grunnen til at han ikke fikk noen større rolle, var at de tyske offiserene som overså håndteringen av Norge så at folket var mot ham, og han slet derfor med å utrette ting blant sitt eget folk. Dette frustrerte blant annet Josef Terboven, rikskommissæren i Norge under okkupasjonen.¹²⁰ Quisling feilet nemlig med flere initiativ, deriblant et samarbeid med skoleverket og den norske kirke som skulle forhindre svekkelse av det nye regimet gjennom læring og prat fra autoritetspersoner. Uvilje til dette førte til deportasjoner og arrestasjoner i mangetall, mens Quisling fra dette punktet ble avskrevet av tyskerne som en politisk fiasko.¹²¹ Til slutt fikk Quisling likevel en meningsfull tittel, og var Norges Ministerpresident i krigens tre siste år. Her fikk han muligheten til å fungere som en buffer mellom Norge og okkupasjonsmakten i følge Hewins¹²², men i følge Skodvin var det ikke helt slik det ble.

¹¹⁶ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 33

¹¹⁷ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 56

¹¹⁸ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 92 og Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 232

¹¹⁹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 92

¹²⁰ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 76

¹²¹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 77

¹²² Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 285

Gjennom et sitat fra Quisling egen rådgiver for utenrikspolitikk beskrives det faktiske forholdet mellom Quisling og Tyskland, og dermed hvilken rolle Quisling hadde gjennom denne perioden:

I have a feeling that the German authorities are deliberately making fools of you, Mr. Ministerpresident, and of the Nasjonal Samling. As you yourself has pointed out, Norway is de jure at war with Germany... in spite of all the support Norway under your government has given to Germany. The de jure state of war has served and will continue to serve as a justification for an exploitation of our resources which in many cases is tantamount to robbery. Under a false pretence of friendship and co-operation, they manage to to make our administration share their guilt as plunderers and oppressors.¹²³

Dette sitatet er fra mars 1945, og illustrerer hvordan Quisling gjorde sitt for å sikre samarbeid med tyskerne, men fikk lite tilbake. Den tyske holdningen til Quisling var fortsatt, til tross for hans tittel, at han kunne brukes når de trengte ham, men ellers ble han ignorert. Denne trenden vokste seg større jo nærmere man kom krigens slutt, og Quisling fikk stadig mindre politisk makt i sin rolle.¹²⁴ Om vi sammenlikner dette med Hewins sine synspunkter fra kapittel 17, der Quisling «tvinges» til å tre inn i et politisk vakuum for å redde norsk politikk etter at Kongen og regjeringen har flyktet, er fremstillingen en veldig annen.¹²⁵

4.1.3 Rettssaken mot Quisling

At landssvikeroppjøret hadde gått for seg på en dårlig måte er Hewins som sagt ikke alene om å mene, men var det så ille som han skulle ha det til? Ble Quisling dømt til døden med bakgrunn i et falskt dokument fra et medlem av Nazi-partiet i Tyskland, og fordi juryen bukket under fra et enormt press fra et folk som ville se blodige konsekvenser for det de hadde gjennomgått de fem siste årene?

¹²³ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 79

¹²⁴ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 79

¹²⁵ Hewins, *Quisling: prophet without honor* (London: W. H. Allen & Co, 1965), 199

Selv satt på spissen er Hewins sine anklagelser mot retten bare å avblåse med bakgrunn i det som står skrevet i *Norway and the Second World War*. Andenæs viser først og fremst til rettens medlemmer under rettssaken, og for å styrke sine argumenter om at det bestod av de mest hederlige og velkvalifiserte menn, har han brukt en annen manns vitnesbyrd: den svenske advokaten A. Hemming-Sjöberg, som var til stede under rettssaken. Han oppfattet også rettssaken som plassert i gode hender, og at den dermed ble holdt til en objektiv og verdig gang.¹²⁶ Slik har en av Hewins sine påstander om urettferdigheter under rettssaken blitt adressert av *Norway and the Second World War*. Andenæs har også tatt opp tematikken rundt validiteten av ting som skjedde før den 9. april, noe Hewins også kritiserte. Der Hewins mente at det var Rosenbergs dokument som ble det avgjørende beviset, argumenterer Andenæs for at Quislings handlinger også etter 9. april 1940 ville vært nok til å dømme ham. Her nevnes Quislings radiotale der han annonserte at han nå tok makten, tilbakekallingen av ordre om mobilisering samme dag, hans oppfordring til frivillig innsats i den tyske krigen, dannelsen av myndigheter 1. februar 1942 og medskyldigheten i jødedeportasjonene som kostet så mange mennesker livet som eksempler på hva han kunne blitt dømt for.¹²⁷ Andenæs mener med andre ord at det var nok av inkriminerende handlinger selv om man ekskluderte alt som skjedde før okkupasjonen. Samtidig legger ikke Andenæs skjul på at Rosenbergs beretning om Quislings Berlinbesøk i 1939 var særdeles viktig, men ikke fordi Quisling ikke kunne dømmes på bakgrunn av handlingene etter 1940: Det var også viktig at ikke Quislings død ble basis for en legende, og dersom man kunne bevise at Quisling også før tyskerne entret Norge hadde avtalt et samarbeid med dem, ville man unngå dette.¹²⁸ At informasjonen som kom fra Rosenberg var usann, unøyaktig og skrevet for egen vinning bruker Hewins som sagt flere sider på å argumentere for i sin bok, mens Andenæs viser til de norske offiserene som var blitt sendt til Tyskland for å finne informasjon, og fikk i tillegg til Rosenbergs vitnesbyrd rapporter om Quislings besøk til Berlin fra andre steder, samt uttalelser fra vitner i Nuremberg.¹²⁹ Denne informasjonen bidro dermed til å inkriminere Quisling for sitt svik mot Norge også før han tok makten i 1940, og slik ser vi nok en gang at Hewins sin beretning om rettssaken ikke stemmer overens med det som ble brukt som beviser. Selv om Hewins bruker en del av de samme materialene fremstår hans fremstilling av historien mangelfull, i tillegg til at han har et annet syn på verdien av de fremlagte bevisene.

¹²⁶ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 126

¹²⁷ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 126

¹²⁸ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 126

¹²⁹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 127

Norway and the Second World War refererer også til General Jodl's dagbok, som også skal ha gitt troverdig informasjon om det første møtet mellom Hitler og Quisling, som bekrefter det som har blitt avfeid av Hewins i Rosenbergs dokumenter.¹³⁰

Selv om Hewins sine syn svekkes kraftig om man tror på Andenæs sine beretninger om landssvikoppgjøret, ser vi likevel at kritikken ikke er helt grunnløs. Andenæs vier et kort delkapittel til å ta for seg kritikken som oppstod, og her kan vi kjenne igjen et par av tingene Hewins tar opp. Blant annet var det en populær teori om at landssvikoppgjøret var fabrikkert og styrt av Johan Nygaardsvoll sin regjering for å drive oppmerksomheten bort fra sine egne feilgrep gjennom 1940-tallet, og at man gjorde for dype dykk i sakene etterhvert.¹³¹ Her viser Andenæs igjen hvordan forfatterne av denne boken sikter mot en komplett fortelling som er opptatt av å dekke flere synspunkter, og er langt mindre direkte i språket sammenliknet med Hewins for å vise til at han ikke er enig slike påstander. Alt i alt viser den anerkjente juristen til flere eksempler, beretninger og kilder som tilsier at landssvikoppgjøret ikke var på langt nær så urettferdig som Hewins skulle ha det til, og hadde til tross for mulige svakheter et godt grunnlag for å dømme Quisling for å være en «quisling».

4.2 Skrive- og argumentasjonsstil

For å skape en sterkere sammenlikning mellom Hewins sin bok og *Norway and the Second World War* som en alternativ fortelling til de som ikke snakket norsk vil jeg igjen se på *hvordan* forfatterne har valgt å argumentere for sine synspunkter. Hva gjør Andenæs, Riste og Skodvin annerledes enn Hewins med mål om å fremstå mer troverdige enn sistnevnte?

Vi starter der vi startet med analysen av Hewins sin stil: Førsteintrykk og forventningene det gir til boka. Der Hewins har valgt en tittel som med en gang viser hans standpunkt i historiediskusjonen, er førsteinntrykket basert på tittelen av denne boka langt mer nøytralt. Man forventer seg generell informasjon av forskjellige aspekter ved Norges okkupasjonsperiode. Det samme kan sies om bokkapitlene, der fokuset kun ligger på å formidle hva den følgende delen skal handle om. Dette er selvfølgelig ikke fraværende i

¹³⁰ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 35-37

¹³¹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 155

Hewins sin bok heller, men om vi tar for oss Quislings-relaterte seksjoner av boka er eksempler på kapittelnavn «Quisling and his Role», «The Quisling Trial» og «Quisling's military Co-operation with Germany».¹³² Vi finner heller ingen ladde ord i negativ eller positiv forstand, slik som vi ser at Hewins var tilbøyelig til å bruke i sin bok.

Nettopp dette handler neste punkt over viktige elementer i stilen om. Bruken av slike ladde ord, og påvirkningen det har på objektiviteten som fremstår i bøkene. Som vist til tidligere, har Hewins benyttet seg en god del av dette, og spesielt i sine beskrivelser av Quisling som en ideell mann og leder. Andenæs, Skodvin og Riste har i mye mindre grad brukt sterke ord og uttrykk for å poengtere noe, og på de stedene de har det har de sørget for å ikke høres påståelige ut gjennom et enkelt grep: å ikke skrive det som en bastant fakta. Dette er en gjennomgående verdi for de tre forfatterne, da de selv skriver at meninger rundt et historisk tema ikke er svart-hvitt. Slik kan ikke en historiker tenke, og må heller heve seg over den simple debatten om hvordan en fremtidig bedømmelse av historien vil fremheve sin egen mening.¹³³ Dette synliggjøres også gjennom forordet, der de som sagt skriver at det ikke eksisterer noen offisiell versjon av historien.¹³⁴ Med slike holdninger og verdier presentert direkte til leseren, gjør det muligens at man legger enda mer merke til det objektive linjen boka oppfattes på, samtidig som det generelt fremstår tydelig i teksten. For eksempel skrives det om Nasjonal Samling:

*The party's conspicuous failure in the following years to assert itself within the framework of Norwegian parliamentary democracy seemed to leave it only the alternatives of either complete extinction or a precarious existence as a rightist lunatic fringe of Norwegian politics.*¹³⁵

Her vil jeg fremheve «rightist lunatic fringe» som tre ord som gir et inntrykk av hvordan NS beskrives i denne boka, men om vi ser tilbake på tanken om at det ikke finnes noen offisiell historie, gir ordet «seemed» et annet inntrykk igjen. *Tilsynelatende* var dette NS sine

¹³² Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 7

¹³³ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 89

¹³⁴ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 5

¹³⁵ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 33

alternativer, det *var* ikke slik – det er forfatterens tolkning av situasjonen. Her er det mulig vi igjen må ta forfatterens bakgrunner inn i betraktning, da det kanskje er naturlig at en journalist skriver annerledes enn jurister og historikere. Likevel endrer ikke dette hvordan budskapet fremstår hos leseren, og det er derfor relevant å se på fremgangsmåten de ulike bøkene har for å formidle sin fortelling.

En av de mest markante forskjellene mellom de to bøkene er bruken av kilder, og referanser til dem gjennom teksten. Fra Hewins sin bok skrev jeg tidligere om hvordan hans argumenter til tider baserer seg på antakelser og spekulasjoner, gjennom bruken av fraser som «I think» og «I believe». Slike fraser finner vi ikke en eneste gang i *Norway and the Second World War*, og forfatterne evner i større grad å vise til ulike kilder som underbygger sine argumenter. I kombinasjon med en større grad av objektivitet, er det ikke til å legge skjul på at argumentene her fremstår sterkere enn hos Hewins. Den beste måten å demonstrere hvordan kildene utgjør en stor forskjell, finner vi etter min mening i diskusjonen om landssvikeroppjøret. Der Hewins som beskrevet kritiserer gangen i rettssaken på bakgrunn av svak norsk karakter, en blod- og hevntørst befolkning og en jury som var påvirkelige, har Andenæs som jurist vist til ulike ting som setter Hewins sine anklager i et svakt lys. Det ene er vitnesbyrdet fra den uavhengige og anerkjente svenske juristen jeg viste til tidligere, og det andre er sitater fra lovverket om militær straffelov der han viser hvilke paragrafer som var med på å sikre at det ikke ble straff uten grunnlag og liknende.¹³⁶ Det vises også til kilder på sentrale punkter som Rosenberg-dokumentet som Hewins kritiserte kraftig.¹³⁷

4.3 Hvordan er boka et motsvar til Hewins?

Andenæs, Riste og Skodvin har som sagt ikke skrevet et direkte motsvar til Hewins, men jeg mener likevel vi kan identifisere en et par elementer i boka som tilsier at den skal fungere som en tyngre motvekt mot den kontroversielle historien rundt Quisling enn en generell historie om Norge under okkupasjonen som tidligere har vært lite dokumentert på andre språk enn norsk.¹³⁸

¹³⁶ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 126-128

¹³⁷ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 34.

¹³⁸ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 5

Gjennom profilbyggingen av Quisling har Hewins lagt stort fokus på Quisling personlige liv, og tross litt kritikk, hevdet at hans egenskaper trumfet de tingene som gikk galt på det politiske planet. En slik type argumentasjon og fremgangsmåte for analyse av Quisling liv har Andenæs, Riste og Skodvin hevdet kan være «farlig» og gir misvisende resultater. «Because of this startling contrast between Quisling's private and public life, attempts have indeed been made to explain away the latter».¹³⁹ Om dette er et stikk til Hewins eller ikke skal jeg ikke spekulere i her, men det kaster hvert fall lys over Hewins sine argumenter om Quislings passende egenskaper til å lede Norge, som ble svekket av ytre faktorer som gjorde jobben for vanskelig for ham og førte til at han mislyktes. Det skrives også at Quisling var på dypt vann når han ble viklet inn i den nazistiske bølgen som kom til Norge, samtidig som det poengteres at dette løftet ham ut av politisk ubetydelighet. At Quisling trengte hjelp til å løftes ut av politisk ubetydelighet kan vi ikke si at Hewins motstrider, men igjen handler det om bakgrunnen for nødvendigheten av det: Var det fordi han tok kontakt og viste seg tilbøyelig til å samarbeide med tyske nazister, eller var det fordi han ble «tvunget» inn i et samarbeid på grunn av det vanskelige samfunnet han måtte fremme sitt syn i? Quisling satt også på karaktertrekk som hevdes å være typiske for Nazismen å tiltrekke seg, så det høres ikke ut som om Andenæs, Skodvin og Riste oppfattet Quisling som «fanget» selv om han fikk den rollen han gjorde, slik som Hewins har antydning.¹⁴⁰

Flere av de mindre elementene jeg har sammenliknet de to bøkene gjennom kan vise spor av å motsi Hewins, men det andre elementet jeg mener gis litt ekstra vekt mot Hewins er, nok en gang, Rosenbergs dokument som bevismateriale i retten, og som inkriminerende for flere av tingene Hewins avfeier at skjedde. Ved å vise til det som kilde, samt trekke frem andre kilder som bekrefter disse beretningene, klarer man å «danne et klart bilde» av hva Quisling gjorde i Berlin.¹⁴¹ Dette svekker en ganske stor del av Hewins sine argumenter, blant annet om Quislings intensjoner, avstanden fra tyske nazister og urettferdigheter rundt rettssaken.

Når det kommer til faren fra Russland og nordmenns egenskaper er ikke dette kjempstore temaer i boka, og de negative bemerkningene om nordmenn er det ingen overraskelse at ikke er en del av en bok skrevet av tre norske menn. Samtidig kan vi se på «mangelen» av adresseringen av disse at *Norway and the Second World War* ikke deler

¹³⁹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 92

¹⁴⁰ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 92

¹⁴¹ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 34

Hewins sine synspunkter om temaene. Hva Russland angår er kommunisme og Sovjetunionen kun med som beskrivende deler for at boka skal formidle *status quo* i Europa. Det er dermed ikke snakk om noen enighet rundt trusselen dette landet utgjorde for Norge mellom Hewins og Andenæs, Riste og Skodvin. Om kommunismen skriver de at mange anså den som en aggressiv og uhyggelig ideologi, men konkluderer med at denne beskrivelsen i lys av den tyske nazismen fremstod tvetydig.¹⁴² Den «vanlige» nordmann sin rolle i boka kan nok også argumenteres for at bidrar til å motsi Hewins sine negative beskrivelser. Hjemmefronten og motstandskampen har nemlig en sentral plass i boka – naturligvis. Som et av de mest fremtredende og populære temaene etter krigens slutt, med en patriotisk klang som fremstilte Norge på en god måte måtte selvfølgelig med i et oversiktsverk. Denne hederlige kampen mot okkupasjonsmakten blir en slags motvekt for Hewins sine beskrivelser, og vi finner dermed små spor av adressering mot alle de sentrale argumentene jeg har identifisert i *Quisling: Prophet without Honor*.¹⁴³

¹⁴² Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 11

¹⁴³ Andenæs, Riste, Skodvin, *Norway and the Second World War* (Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966), 62-

5 Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har jeg tatt for meg Ralph Hewins sin bok; *Quisling: Prophet without Honor*, og sett på hvordan kontroversene i boka skapte reaksjoner blant norske historikere, politikere og presse. Hva Hewins gjør i boka, og hvordan den bidro til videreføringen av nasjonalsosialistiske tanker var utgangspunktet for det overordnede forskningsspørsmålet, og jeg har derfor trukket frem ulike elementer av boka som jeg tenker er passende for å svare på det spørsmålet – i tillegg til at det bidro til at synspunktene ble upopulære i norske øyne. Som antydning i hoveddelen, er det én åpenbar grunn til at boka ikke ble tatt godt i mot av det norske folk; Mannen som hadde blitt dømt til døden på bakgrunn av sin rolle og sine handlinger i opptakten til, og under, den tyske okkupasjonen ble nå løftet frem som en «Profet uten ære». Min jobb har derfor vært å avdekke nøyaktig *hva* som skjer i boka og *hvordan* det argumenteres mot Quisling som syndebykk for Norges lidelser mellom 1940 og 1945. Samtidig har jeg analysert hvordan det ble tatt grep for å svekke disse argumentene gjennom den mest prominente reaksjonen som oppstod; *Norway and the Second World War*.

Hewins har flere argumenter som til sammen danner basis for å hevde at Quislings rykte som landssviker er overdrevent og urettferdig tildelt. Store deler av fokuset ligger på Quislings personlige egenskaper, og gjennom det hans forståelse av faren det kommunistiske Russland utgjorde. I tillegg viser Hewins hvordan han mener Quislings oppgave var vanskelig på grunn av den norske befolkningen. Sistnevnte blir gjort gjennom negativ omtalte egenskaper nordmenn generelt sett hadde i følge Hewins. Etter min mening fungerer de tre argumentene på en veldig effektiv måte for Hewins, da han evner å skape en rød tråd i argumentene, samtidig som han beholder dem som separate grunner for hvordan Quisling bør forstås annerledes. Den røde tråden er Quislings oppvekst der han raskt fant ut at han hadde stort potensiale, og tilbragte mye tid med bøker og fokuserte på intellekt som en kjerneverdi. Dette skaffet ham etterhvert en utenriksstilling i Russland, og deretter kaukasus-områdene. Der fikk han se kommunismens inntog, og konsekvensene av det, med egne øyne. Dette tok han med seg tilbake til Norge, og prøvde å advare folket mot den «russiske basill». Det er i følge Hewins her det går galt, og en av hovedgrunnene til at Quislings politiske karriere ble en fiasko var at det norske folk var dagdrømmende og virkelighetsfjerne mennesker uten anlegg for politikk på høyere nivå enn bygdesaker – i motsetning til Quisling. Alle hovedargumentene påvirker hverandre til en viss grad, men de gir også Hewins en funksjon som individuelle argumenter for hvordan Quisling alltid hadde Norges beste i tankene, og

dermed hadde vært rett mann til å lede Norge gjennom en turbulent periode i Europa. På denne måten trekkes skyldspørsmålet bort fra Quisling selv, og tillegges heller andre faktorer.

Med en argumentasjon som henger godt sammen, blir dermed neste spørsmål hvor valide Hewins sine argumenter er. Stemmer det han skriver? Selv om Hewins har noen øyeblikk der han kritiserer Quisling, kommer det gjerne i kombinasjon med at et av hans hovedargumenter er en medvirkende faktor til hvorfor det gikk galt for Quisling. Denne ensidigheten i refleksjonen gir et inntrykk av lite objektivitet i argumentasjonen. Dette inntrykket forsterkes av stilen Hewins har skrevet sin bok på. Gjennom språk og virkemidler leses mange av argumentene som subjektive meninger og konklusjoner, enten det er gjennom ladde ord, antakelser eller tydelig markering av følelser. Den minimale kildebruken hjelper heller ikke det totale bildet, da han ofte må lene seg på det som fremstår som sine egne meninger eller konklusjoner. Samtidig er det viktig å påpeke at Hewins ikke har skrevet en bok som er fullstendig gal, og kun består av feilinformasjon. Det er for eksempel få som ikke anerkjenner Quislings karriere i militæret, eller benekter at han var intellektuell. Problemet til boka er i følge flere av kildene jeg har tatt i bruk at separasjonen mellom det personlige og politiske livet til Vidkun Quisling resulterer i manglende forståelse for helheten. Egenskapene han satt på gjorde ham til en imponerende mann, som bevist i sin militære karriere, men det passet ikke i politikken.

Hva del to av forskningsspørsmålet angår, har jeg også vist til flere tilfeller der Hewins viser likheter i argumenter og meninger med et gjennomsnittlig NS-medlem, og kan derfor konkludere med at han bidrar til å videreføre nasjonalsosialismens tanker. Det mest prominente er tanken om nødvendigheten av en sterk leder, hvilket Quisling portretteres som gjennom hele boka. Denne nødvendigheten for én leder står i kontrast til demokratiet Norge nå var styrt av, som er et annet trekk ved nazismen: Fiendtlighet mot demokratiske, liberale styreformere. Arbeiderpartiet, Nygaardsvoll-regjeringen og Kongen får kritikk av Hewins for sine handlinger den 9.april, men også i opptakten til okkupasjonen. Da ingen hørte på Quisling slik Hewins mente de burde ha gjort, beviste konsekvensene av krigen at Norge hadde trengt Quisling som Fører. En fiendtlig innstilling mot kommunismen i Russland er også noe han viderefører gjennom forsvaret av Quislings handlinger med bakgrunn i faren kommunismen utgjorde. Samtidig ser vi at et av nøkkeltrekkene i den tyske nasjonalsosialismen, antisemittisme, ikke er en del av Hewins sine egne synspunkter. Dermed har han noen brytningspunkter med ideologien, selv om han viderefører flere elementer. Han

hevder også at Quisling ikke var noe særlig jødefiendtlig. Dette gjør at dette sentrale trekket ikke er en del av videreføringen, uavhengig om Hewins har rett om Quislings jødesyn eller ikke. Kritikken mot landssvikoppgjøret er det siste temaet under kategorien «videreføring av nasjonalsosialisme», og her vil jeg kategorisere Hewins som litt ekstra eksplisitt i sin mening. Her bruker han språklige bilder for å svekke validiteten av juryen, bevise det norske folks blodtørst og så tvil rundt bevismaterialet som ble brukt for å dømme Quisling til døden, og vier mye tid til å faktasjekke det fellende beviset fra Rosenberg – uten å vise til kilder for sine påstander. Dette er også den delen av boka som kanskje ga mest substans til subkulturene innen historien om andre verdenskrig i Norge, som lenge hadde skrevet kritisk om landssvikoppgjøret. Dermed ser vi også hvordan Hewins sin bok kan ha gitt et slags håp til tidligere NS-medlemmer og sympatisører. På den andre siden var det også dette representantene for «vi»-fellesskapet var redde for.

Begrunnelsen for utgivelsen av en *Norway and the Second World War*, en bok på engelsk, etter initiativ fra utenriksdepartementet er ingen ny oppdagelse. Som vist til har forfatterne selv satt et tydelig mål med boka, som de formidler til leseren fra starten gjennom forordet. Spørsmålet har dermed vært om det ligger mer bak boka enn å gi internasjonale lesere en god nok kilde, slik at de får informasjon som ikke er ufullstendig eller forvridd. Ut fra min analyse og sammenlikning av boka opp mot det Hewins skriver, mener jeg vi ser tydelige tendenser til at Andenæs, Riste og Skodvin har hatt enkelte av Hewins sine argumenter i bakhodet samtidig som den brede oversikten er opprettholdt gjennom boka. Dette har også vært konklusjonen til andre historikere, som anser frykten for et dårlig norsk rykte i utlandet en nøkkelfaktor til at *Norway and the Second World War* ble skrevet. Slik jeg ser det er det spesielt karakteriseringen av å skille Quislings personlige og politiske liv som «farlig» som gir dette inntrykket, samtidig som flere mindre ting og argumenter støtter opp om synet på boka som en slags skadekontroll av Hewins. Andenæs sine kildebevis for at Rosenbergs dagbok kan anses som valide bevis på Quislings handlinger i Berlin er sentrale for å motbevise Hewins sine påstander om at Quisling aldri hadde noen intensjon om å samarbeide med tyskerne om en invasjon av Norge. Slik bidrar også *Norway and the Second World War* til å opprettholde «vi»-fellesskapet, som det var tydelig at store deler av samfunnet ønsket at skulle være et synet som vant frem. Gjennom vekslingen mellom en bred oversiktshistorie, samt elementer som peker mot et behov for å ta opp konkrete argumenter fra *Quisling: Prophet without Honor* er mitt inntrykk at Andenæs, Riste og Skodvin kjemper to ulike kamper. De nasjonalsosialistiske tankegangene som en gang hadde kommet til

makten i Norge kunne ikke få nytt liv og vinne frem igjen, og at vi ikke må glemme det som skjedde under krigen. Det var også viktig at ikke uønskede syn på hva som skjedde ikke spredte seg ut til verden. Denne todelte kampen reflekterer det jeg omtalte som «temperaturmåleren» innen minnekulturen som oppstod når disse to bøkene kom midt på 1960-tallet. Boka er derfor et motsvar til Hewins, men tar også sikte på å dekke andre hull i internasjonal litteratur om Norges okkupasjonsperiode – ikke bare historien om Quisling.

Hvis vi samler trådene fra dette fremstår de ulike elementene i forskningsspørsmålene sammenkoblet. Det Ralph Hewins gjør i sin bok er å skifte skyldspørsmålet for Norges skjebne under andre verdenskrig bort fra Vidkun Quisling, og over på flere andre faktorer. Gjennom dette bygger han opp Quisling som en profet og potensiell redningsmann dersom han hadde fått gjennomslag for sine syn i det norske samfunnet. Grunnene til at Quisling hadde potensiale til å styre Norge gjennom turbulente forhold stemmer overens med slik medlemmene av hans parti, Nasjonal Samling, og andre nasjonalsosialister gjerne ser på Quisling. Tanken om én sterk leder av staten som skal holde kommunistiske og liberale styreformer langt unna, samt kritikk mot landssvikoppgjøret gjør at Hewins viderefører flere elementer av den nasjonalsosialistiske tankegangen. I kombinasjon med en særdeles negativ innstilling til det norske folks egenskaper er det dermed ikke så vanskelig å forstå befolkningens opprørte følelser. Samtidig tenkte flere at dette synet ikke måtte vinne frem, ei heller spres til internasjonale lesere. Der fikk *Norway and the Second World War* en sentral rolle, og jeg har identifisert flere argumenter i boka som motsier Hewins, selv om sistnevntes navn ikke er å finne i selve teksten. Slik fremdrev altså Ralph Hewins kritikk: En «hel» nasjons syndebukk ble nå hedret.

6 Kildeliste

- Andenæs, Johs., Olav Riste og Magne Skodvin, *Norway and the Second World War*. Oslo: Johan Grundt Tanum Forlag, 1966.
- Corell, Synne. *Krigens ettertid: Okkupasjonshistorien I norske historiebøker*. Oslo: Scandinavian academic press, 2010
- Dahl, Hans Fredrik. *Norsk Krigsleksikon 1940-1945*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1995.
- Fielding, Temple. *Fielding's travel guide to Europe 1963*. New York: William Sloane Associates, 1963.
- Fredrikstad museum, «Østfold i krig – Nazisten og fylkesmannen Hans S. Jacobsen», *Østfoldmuseene*
<https://ostfoldmuseene.no/fredrikstad/hva-skjer/ostfold-i-krig-hsjacobsen>
- Gilje Nils og Harald Grimen. *Samfunnsvitenskapens forutsetninger*. Oslo: Universitetsforlaget, 2021.
- Grimnes, Ole Kristian. «Hvordan har historieskrivningen om okkupasjonsårene skiftet over tid?». *Nytt norsk tidsskrift* 38 no. 3 (10 september 2020): 274–287.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2020-03-09>
- Hewins, Ralph. *Quisling: Prophet without Honour*. London: W. H. Allen & Co, 1965.
- Hewins, Ralph, *Quisling: prophet without honor*. Oversatt av Hans S. Jacobsen. Oslo: Store Bjørn, 1966.
- Hårseth, Espen Olavsson, «Folk og Land – Rehabilitering eller politisk opposisjonsorgan?». *Fortid* <https://www.fortid.no/artikler/2014/folk-og-land.html>
- Langfeldt, Gabriel, *Gåten Vidkun Quisling*. Oslo: H. Aschehoug & Co., 1969
- Maerz, Susanne. «Okkupasjonstidens Lange Skygger». *Nytt Norsk Tidsskrift* 24, no. 4 (2007): 365-75.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2007-04-03>
- Mosse, George L. *The crisis of the German ideology*. New York: Howard Fertig, Inc.,

1998.

Riste, Olav. *London-Regjeringa: Norge i krigsalliansen 1940-1945*. Oslo: Det norske samlaget, 1973.

Sørensen, Øystein. *Hitler eller Quisling*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag, 1989.

Sørensen, Øystein. *Solkors og solidaritet: høyreautoritær samfunnsstenkning i Norge ca. 1930 – 1945*. Lillehammer: J. W. Cappelens Forlag, 1991.

St.meld. nr. 17 (1962-1963). *Innstilling fra et utvalg nedsatt for å skaffe tilveie materiale til en innberetning fra Justisdepartementet til Stortinget*.

Steen, Sverre. *Norges Krig 1940-1945*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1947.

Stugu, Ola Svein. *Den andre verdenskrigen i norsk etterkrigsminne*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2021.

Ukjent forfatter. «Hewins' bok et nynaziologisk makkverk av skitneste vann» *Aftenposten* 01.06.1965

[<https://www.nb.no/items/ad7bb8c339a408d51254bc2e3e363e3?page=11&searchText=Hewins>]

Zeidan, Adam, «Pogrom», *Encyclopædia Britannica*,
<https://www.britannica.com/topic/pogrom>